

3-
20

ESKİŞEHİR	
İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi	
Kütüphanesi	
Demirbaş No.	: 18537
Tasnif No. su	: 4/322
Kitabın Geliş Ta.	: —

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
Merkez Kütüphane

ESKİŞEHİR	
İKTİSADİ VE TİCARİ İLİMLER AKADEMİSİ	
KÜTÜPHANESİ	
Doz.	222
Dem.	4/322

	Sahife
B. Kabul kredisi işlemlerinin süreyen şekli ..	120
1. Kabul kredisinin açılması	120
a- Milyetinin müracaatı	120
b- Bankaya gerekli tetkikın yapılması ve narj tahvili	120
c- Milyetinin ihraz edeceği vorduklar ..	121
d- Kabul kredisi çekip vura telgrafının gönderilmesi	121
e- Muhabir bankasının tetkikata ve kabul kredisinin lehdara ihbarı	122
2. Kabul kredisinin lehtar tarafından	
hakkında	122
a- Belgelerin muhabir bankaya ihrazı ...	122
b- Poligonin kabulü ve belgelerin diğer bankaya gönderilmesi	123
c- Belgelerin müstahize teslimi ve poli- ge bedelinin tahvili	124
d- Polige bedelinin lehdara ödemesi ...	125
IV. AKREDİTİF İŞLEMLERİNİN MÜHÜRLEMEYİŞİ ..	125
A- Akreditif işlemlerinin ihtelâğının bank-	
asına mahsubeleştirilmesi	126
1. Akreditifin açılması	126
a- Bankaya müracaat eden müstahizen narj ve muvafakıyın karvılaşına tahvil edilmesi	126
b- Akreditif havsetlâğının transferi har- kası bankasında yapıları döküme geldi- ğinde	127
c- Akreditif bankaya ve muvafıklarının akılmaı bankaya kabulü	128
d- Akreditifin açılması için muhabire emir verilmesi	130

a- Muhabir bankasına kurtulmuş dâir banka-	
na hesabına alacak kaydedilmesi	131
2. Açılan akreditife istinaden muhabirden gelen	
vevkalaların girişinin yapılması	131
a- Vevkaların gelmesi üzerine akreditifin	
mahsup edilmesi	132
b- Muhabirden gelen vevkaların olmasına	
alınması	132
3. Müptesi tarafından vevkaların bankadan ge-	
tilmesi ve akreditif hesabına tasfiyesi	132
a- Akreditif dâiri olan müptesiden tahsilât	
yapılması	132
b- Vevkaların akreditif dâirine teslimi ...	133
4. Akreditifin iptali	134
5. Akreditifin vade bakımından matanması veya	
paraların tedili	136
6- Akreditif işlemlerinin ihraççıya bankasındaki	
muhasebeleştirilmesi	139
1. Dâir bankadan akreditif mektubunun gelmesi .	139
2. Mektupların tahvili	139
3. Belgelerin ihraççıdan alınması ve dâire	
postalanması	140
4. Kurtuluşun gelmesi	140
B İ B L İ Y O G R A F İ A	142 - 145

KISIM I

GIRI

TAKDİM

Bankalar, ekonomik hayatın bir diğeri dahilinde işlenmesinde en mühim rolleri olan para ve kredi müesseseleridir. Günümüzde ekonomisinde iktisadın artması ve devamlı istihale geçilmiş olması, ayrıca piyasaların genişlemesine sebep olmuş ve bu da, itibar ve iktisad gücüne olan ihtiyacı gidertmiştir.

Milletlerarası müesseselerin çok gelişmiş olması bu ihtiyacı daha da arttırmıştır. Bu müesseselerin en önemli dış ticarettir ve bu işleme tarafların birbirleri hakkında tam bir bilgiye sahip olmaları, onların yerine itibarı ve malî variyeti daha kuvvetli olan bankanın iktisad edilişini sorumlu kılar.

Bundan başka, yabancıların muhtelif hizmetlerinden faydalanmalar, dış menliketlere sermaye göndermek veya yabancı menliketteki bir kimseye para yardımıyla bulunmak gibi ticarî gayeler dışında yer alan işlemlerde de bankaların aracılığından geniş ölçüde faydalanırlar.

Bu bakımdan, yabancı para hareketleri anlamına gelen muhtelif işlemleri bankacılıkta mühim yer tutan işlemlerin birini teşkil eder;

etüdümlüsün konusu da bu işlemler olacaktır.

Bu bakımdan, birinci kısımda milletlerarası ekonomik münasebetler ile dış ödemeleri aksettirmesi sebebiyle Ödemeler bilançosu üzerinde durulduktan sonra, kambiyanın usulî bir tarifi yapılmış ve milletlerarası ödemelerde bankacılığın rolü belirtilmiştir.

İkinci kısımda, kısaca milletlerarası ödeme şekilleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü kısım, kambiyo işlemlerinin müvesini teşkil eden kambiyo alım ve satımına ayrılmıştır.

Bundan sonra da, dış ticaret finansmanı olarakta büyük bir önemi hâs olan ve milletlerarası ödemeler bakımından çözümlü faydalar temin eden "ticarî akreditif" dördüncü bölüm olarak ele alınmıştır.

İç ticarette alıcı ve satıcı aynı kantonlara uymak zorunda oldukları halde, milletlerarası ticarette mevzuat ayrıdır. Bundan ayrı olarak, bir memlekette kasbiye kontrolünde uygulanması da mümkündür. Bu durumda, yabancı memleketlere gereken ödenimin yapılabilmesi için yetkili merciden izin elde edilmesi zoruri olur.

Bu sebeplerden dolayı iç ticarettten farklı olarak, para ve banka yoluyla milletlerarası ekonomik işlemlerin önemli meseleler ortaya çıkaracağı aşiktır(1). Bu bakımdan, milletlerarası ödemeleri gerektiren işlemlerin belirtilmesi ve dolayısıyla, ödemeler bülâncesi - sunun üzerinde durulması gerekir.

Dünya milletlerinin aralarında sergilen eden bütün işlemleri sistenli bir şekilde kayıt ve topladıkları hesap bülâncularına "Öde - meler bülâncusu" denir(2). Ödemeler bülâncusu, bir memleketin belli bir devredeki - cümrîyetle bir yıllık - milletlerarası münasebetle - rinin aktif ve pasifini gösterir bir bülânce değildir; bir memleket - tin yabancı memleketlere yaptığı mal ve hizmet satışılarından elde etti - ği gelirler (tahsil ettiği dövizler) ile, yabancı memleketlerden yaptığı mal ve hizmet alımları için ödediği tutarları (ödediği döviz - ler) ihtiva ettiğinden, herhangi bir işletme bülâncusundan ziyade bir kâr ve zarar cetveline benzer.

Ödemeler bülâncusu, muvafık münasebe sistenine istinaden ten - sin edilmesi sebebiyle, her zaman için muvazenece olacaktır(3).

Bir memleketin ekonomik işlemleri arasında yabancı memleket - lere ödediği dövizler dışı piyasalara yapılan harcamaları gösteren -

(1) Charles P. KINDELBERGER: International Economics, Harcourt Hill - nois 1953, s. 4

(2) Campbell R. McCONNELL: Economics; Principles, Problems and Policies (Second Edition), New York 1961, s. 442

(3) Paul A. SAMUELSON: İktisat (Çev: Y. Demirel), Ankara 1963, s. 716

ğinden, Ödemeler bilançosunun gider kısmına, yabancı memleketlerden sağladığı dövizler dış piyasalardan elde edilen gelirleri gösterdi -
ğinden, gelir kısmına kaydedilir.

Bir memleket muhtelif kaynaklardan döviz elde edebilir(1):
Bunlardan en önemli olanı, yabancı memleketlere mal ve hizmet satı -
ğıdır. Bir memleket hammadde ve mamul mal ihraç edebilir. Ulaştır -
ma ve ticaretin finanse edilmesi gibi hizmet satışı yapabilir. Di -
ğer taraftan, kendi vatandaşlarının yabancı memleketlerde yaptığı
yatırımlardan gelir sağlayabilir. Yabancıların kendi memleketlerin -
de uzun veya kısa vadeli yaptıkları yatırımlardan döviz temin edebi -
lirler. Bu, devlet ve özel şirketlerin obligasyonlarını satın almak
suretiyle veya adi hisse senedi satın alarak veyahut doğrudan doğru -
ya bir işletmeye yatırım yapmak suretiyle gerçekleştirilebilir. Ke -
sa, bir memleket hibe veya yardımlardan dolayı da döviz tahsil eder.
Bunlar, yabancı devletlerden, işletme ve müesseselerden veya özel ki -
şilerden elde edilebilir. En son olarak döviz, altın satışı suretiy -
le de elde edilebilir.

Bu işlemlerin aksi döviz ödemelerini gerektirir. Bir memle -
ket mal ve hizmet ithal ederse, yabancı memleketlerde tahvil satın
alırca, yabancı memleketlere hibe ve yardımlarda bulunursa, altın
satın alırsa döviz ödemek zorunda kalır. İşte, bir memleketin elde
ettiği ve ödediği döviz miktarları arasındaki muvazene onun Ödemeler
bilançosunu meydana getirir. Bu bakımdan Ödemeler bilançosu, bir
memleketin milletlerarası para münasebetlerini tanımlı için en önemli
bir vasıta olmaktadır(2).

(1) Carl A. DANTON - Merle T. WELSHANS: Principles of Finance, Cincin -
nati Ohio 1958, s. 310

(2) A.C.L. DAY: Outline of Monetary Economics, Oxford 1960, s. 363

ihrag mallarının bedellerini tahsil bakımından kambiyo fiyatının limit edilen uygun bir duruma gelinceye kadar geri bırakırken, evvelce yayılmış ithalatın tutarı en kısa zamanda ödenecektir(1).

Ödemeler bilançosu, muvazene temin edici finansman kaynaklarını ve tutarlarını göstermesine rağmen, kambiyo arz ve talebi sadece otonom kalemleri ihtiva eder(2). Milletlerarası Ödemelerde muvazene temini ve muvazenenin devamı millî ekonomi politikasının en mühim bir gayesidir(3). Bu bakımdan dış Ödemelerdeki muvazene, aynı zamanda kambiyo piyasasındaki muvazeneyi ifade eder. Bu durumda, kambiyo arz ve talep miktarı birbirine eşit olur. Muvazene şartları uzun müddet devam etmediği zaman netice, milletlerarası Ödemelerde muvazenesizlik olacaktır.

Kambiyo kuru, altın standardına bağlı olarak veya yetkili bir merci tarafından sabit tutuluyorsa, muvazenesizlik ekseriya altın veya kısa vadeli sermaye hareketi olarak görünür. Diğer taraftan, kambiyo kuru serbest olarak arz ve talep tarafından tayin ediliyorsa, muvazenesizlik bir kambiyo kuru hareketi olarak tezahür eder. Bu sebepten, zaman zaman muvazenesizlik kambiyo kontrolü veya diğer sınırlandırıcı tedbirler vasıtasıyla giderilmeye çalışılır(4).

Hülâsa, memleketler arasındaki ekonomik münasebetlerin bir sonucu olarak bir yıl sarfında dışarıya yapılan Ödemeler ile dışarıdan yapılan tahsilât Ödemeler bilançosunu meydana getirir ve bu tahsilât ve Ödemeler kambiyo işlemlerine tesir eder.

(1) KINDLEBERGER, a. g. k., s. 36 vd.

(2) ELLSWORTH, a. g. k., s. 275

(3) Roland L. KRAMER - Maurice Y. d'ARLIN - Franklin R. ROOT: International Trade (Theory, Policy, Practice), Cincinnati Ohio 1959, s. 153

(4) KRAMER - d'ARLIN - ROOT, a. g. k., s. 154

II. KAMBIYO

A- Milletlerarası Ödemeler bakımından kambiyonun önemi ve tarifi

İç Ödemelerden farklı olarak milletlerarası ödemelerde iki ayrı memleket parasının kullanılması bahis konusu olmaktadır. Bu bakımdan, dışardan mal ve hizmet satın alan bir memleketin borcunu ödeyebilmesi için, millî parasını yabancı paraya tahvil etmesi gerekir. Bu sebeple, ithalat yapan memleket yabancı para talep ederken, kendi millî parasını arzeder. İhracat ise, bu işlemlerin tamamen aksini yaratır; millî paraya talep olurken, yabancı para arzında bulunulur. Bu şekilde geçitli memleket paralarının mevcudiyeti ve sınır aşırı ödeme zorunluluğu kambiyo (Foreign exchange) problemini ortaya çıkarmaktadır.

Kambiyo (döviz), bir millî paranın yabancı bir memleket parası ile değiştirilmesi olarak tarif edilebilir. Fakat bugün, milletlerarası ticarî hayatta trapaya nasıl yer verilmiyorsa, dış ödeme -lerin nakit olarak yapılması da o derece azalmıştır. Geniş mânasıyla döviz mefhusu bugün yabancı bir banka nezdinde alacaklı hesap mefhumuna inkilâb etmiştir(1).

Kambiyo, iç ve dış kambiyo olmak üzere ikiye ayrılır(2). İç kambiyo, millî para karşılığında yabancı para alım ve satımının memleket dahilinde yapılmasıdır. Dış kambiyo ise, yabancı memleketler

(1) Vecdi UNAY: Bankalarca İç ve Dış Ticaretin Finanse Edilmesi Usulleri, Ankara 1959, s. 227

(2) Eisa AKBOVA: Ticaret Matematiği, Eskişehir 1962, s. 246

arasında cereyan eden para ve kıymetler alış verişidir.

B- Kambyo piyasası

Kambyo piyasası, alıcı ve satıcıların karşı karşıya geldiği bir mal piyasası gibi bir yer (mahal) değildir(1). Kambyo piyasası, kambyo alım ve satımı ile uğraşan bankalar, komisyoncular ve satıcılar (cooberler) ile, bazen piyasaya aracılık sıfatıyla katılan Maliye Vekâleti ve Merkez Bankası gibi mercilerden meydana gelir(2).

Kambyo piyasası satın alma gücünün transferi, kredi fonksiyonu ve kur değişikliklerine karşı tedbir alma fonksiyonlarını başarır.

1. Satın alma gücünün transferi fonksiyonu

"Para üzerindeki farklı darphane işaretleri ile farklı renk ve modeller, bir kambyo piyasasının teşekkülü ve idamesi için lüzumlu yegâne sebep değildir. Kambyo piyasasının esas fonksiyonu satın alma gücünün transferidir"(3).

Satın alma güçlerinin millî sınırlar dışına transfer edilmesi ve bir paranın diğer bir para nevine çevrilmesinde en önemli rolü bankalar oynar. Bankalar senetî memlekette satın alma gücü temin eden vasıtaları alıp satmak suretiyle milletlerarasında para göndermeden tediyelere vasıta olurlar(4). Bu muameleler ise, hakikatte bir yerden diğer bir yere para (satın alma gücü) nakline tavassuttan ibarettir(5).

(1) ELLSWORTH, a. g. k., s. 234

(2) KINDLSBERGER, a. g. k., s. 39

(3) KINDLSBERGER, a. g. k., s. 39

(4) Avni ZARAKOLU: İktisat, Cilt II, Ankara 1963, s. 141

(5) Hâsim Âtîf KUTUÇAK: İktisat Dersleri (İkinci Tabı), İstanbul 1960, s. 453

2. Kredi fonksiyonu

Kambiyo piyasasının esas fonksiyonu satın alma gücünün transferi olmakla beraber, bir kredi kaynağı teşkil etme fonksiyonunu da sağlar. Milletlerarası ticarete ithalatçılar ve ihracatçıların çeşitli bakımlardan krediye ihtiyaçları olabilir. Malların imali için gerekli zaman süresince ihracatçı firma tarafından krediye ihtiyaç duyulabileceği gibi; borçlu (ithalatçı) da, mal bedelinin ödenmesi ile malların satışı arasındaki zaman içinde krediye ihtiyaç duyabilir(1).

Ihracatçının, ihraç ettiği malların bedelini tahsil edinceye kadar geçen zaman zarfında beklemeye malî gücü yetmiyor veya beklemeye niyeti yoksa, bir bankaya bağ vurarak kredi temini yoluna gidebilir. Bu malî yardım, borçlu üzerine poliçe keşidesi ile konismentö karşılığında temin edilen avanstır(2).

Ihracatçı, satın aldığı malları sattıktan sonra ödemede bulunması için ithalatçıya mühlet verdiğinde, borç alma yolu ile veya alıcının (ithalatçı) üzerine keşide edeceği vadeli bir poliçeyi iskonto ettirmek suretiyle de bankadan borç para alabilir.

3. Riski Önleme fonksiyonu

Kambiyo işlemlerinin diğer bir fonksiyonu da, kur değişikliklerine karşı tedbir alınmasına imkân hazırlamasıdır. Kambiyo kurları değişmeye maruz kaldığı müddetçe yabancı para cinsinden alacaklı ve borçlu olan kimseler daima bir "kambiyo riski" ile karşı karşıya

(1) KINDLEBERGER, a. g. k., s. 43

(2) Hollis G. THOMAS: Our Modern Banking and Monetary System (Third Edition), Englewood Cliffs 1959, s. 484

bulunurlar. Bu riskten kurtulmak için, gelecekte ve belli bir tarihte teslim edilmek ve bedeli ödenmek üzere belli bir fiyattan kambyo alım ve satım işlemine girilir. Yakın bir gelecekte döviz elde etmeyi ümit eden ve kambyo riskinden korkan bir kimse, ilerde teslim edilmek üzere bu dövizini satarak riskten kurtulabilir. Bu kimse, herhangi bir tahsilde veya ödemede bulunmaz; sadece, ilerde belli bir tarihte ve belli bir fiyattan kendi millî parası karşılığında aynı miktardaki dövizini teslim etmek üzere bir mukavele yapar. Mukavelede belirtilen tarihte peşin fiyatın yükselmiş olması, düşmesi veya aynı kalması onu ilgilendirmes. Bu kimsenin tahsilâtı yaptığı zamanki dövizini satacağı fiyat mukavelede belirtilir. Diğer taraftan, ilerde kararlaştırılan bir tarihte döviz ihtiyacı olacağını düşünen bir kimse de, yine aynı şekilde ilerde teslim edilmek üzere döviz satın alabilir(1).

Bir yabancı paranın fiyat bakımından yükseleceğini ümit eden spekülâtörler, yabancı parayı ilerde teslim edilmek üzere satın alırlar ve fiyat yükseldiğinde, kendisine eski fiyattan teslim olunacak bu parayı, yeni fiyattan tekrar satarak kur farkından istifade ederler.

C- Kambyo kuru

Milletlerarası ticarî münasebetlerden doğan alacak ve borçların tahsili ve ödenmesi ile yine milletlerarası diğer ödemeler kambyonun alım-satım problemini ortaya çıkarır. Bu hususun açıklanması gayesiyle, ele yabancı bir memleketten ithalât yapan bir itha -

(1) Bu konuda bakınız: KINBLEBERGER, a. g. k., s. 45

lâtçıyı alabiliriz. Bu durumda ithalâtçı, yaptığı ithalâttan dolayı alacaklıya (ihracatçıya) olan borcunu ya kendi millî parası ile veya dövizle ödeyecektir. Eğer, kendi millî parasına veya bu para ile tanzim edilmiş çek veyahut poliçe gönderirse, ihracatçı, bunları kendi memleketinde kullanamayacağından - zira, ithalâtçının parası ihracatçının memleketinde kanunî bir ödeme vasıtası değildir - kendi millî parasına çevirmesi gerekir.

Fakat ithalâtçı, alacaklısına alacaklı parası veya bu para üzerinden tanzim edilmiş kambyal ile borcunu ödemek isterse, tahvil işi bu sefer borçlu piyasasında yapılacaktır. Bu sebepten, bir yabancı para ile dışarıya ödemede bulunmak, bir millî paranın yabancı para nevine tahvilini ve yabancı para cinsinden tahsilâtlar da, yabancı paranın millî paraya tahvilini zorunlu kılar(1). Bu tahvil işi de, milletlerarası ödemelerde bir anahtar vasifesini gören "kambyo kuru - Rate of exchange" nun yardımıyla yapılır. Bir memleket parasının diğer memleket paralarına çevrilmesinde kur, aynı zamanda o paranın dış değerini de ölçmeye yarar(2).

Kambyo kuru, bir memleket parasının veya bu memleket parası ile tanzim edilen çek veyahut poliçelerin diğer bir memleket parası cinsinden fiyatıdır(3). Bu fiyat, belli bir miktarda diğer bir memleket parasını satın almak için lüzumlu olan millî para meblâğını tayin eder(4).

Kambyo kuru iki şekilde olabilir: Serten (Certain), Enserten (Uncertain)(5). Serten fiyatta, bir birim millî para karşılığın-

(1) Lester V.CHANDLER: The Economics of Money and Banking (Third Edition), New York 1959, s. 463

(2) ELLSWORTH, s. g. k., s. 261

(3) THOMAS, s. g. k., s. 487

(4) Abraham L.GITLOW: Economics, New York 1962, s. 643

(5) Memleketimizde tatbik edilen usul budur, yani bir Frank'ın, bir Delar'ın kaç Türk lirası edeceği belirtilir.

da satın alınabilecek yabancı para miktarı belirtilir; Enserten fiyat ise, bir birim yabancı paranın millî para ile ifadesidir.

Her memlekette tedavül eden para için ayrı bir kur bahis konusu olduğundan başka, aynı millî para ile tanzim edilen muhtelif tip kambyo senetleri için de farklı kurlar olacaktır(1). Bu bakımdan, çek veya havalelerin fiyatı kambyo kurunun esasını teşkil eder; Banka üzerine keşide edilen ibrazında veya vadesinde ödenecek poliçeler ve ticarî senetler gibi, milletlerarası ödeme vasıtalarının fiyatı daha düşüktür. Bu düşüklük, çek veya havaleye nazaran ödemede-ki gecikmeler ve riskten ileri gelir. Bunların en düşük olanı vadeli poliçelerin kambyo kurudur. Vadeli poliçe fiyatlarının ibraz vadeli (vadesiz) poliçe fiyatlarına nazaran daha düşük olması, poliçenin satışı ile ödeme tarihi arasındaki zaman fasılası için hesaplanacak faizden ileri gelir. Diğer bir deyişle, vadeli bir poliçenin fiyatı, ibrazında ödenecek poliçenin iskontolu tutarına eşittir. Bundan başka, bir banka üzerine değil de, bir firma üzerine keşide edilen poliçenin fiyat bakımından, risk unsurunun fazlalığı sebebiyle, daha düşük olacağı meydandadır.

Kambyo kuru, milletlerarası borç ve alacak münasebetlerine bağlı olarak döviz arz ve talebine göre meydana gelir. Diğer taraftan, kambyo kurlarının düşük veya yüksek oluşu, aynı zamanda döviz arz ve talebine de tesir eder. Meselâ, kambyo kurlarının yüksek oluşu, vadesi gelmiş borçların ödeme işini daha ilerideki bir tarihe bırakırken; kurların düşük olması, henüz vadesi gelmemiş olan borçların derhal ödenmesine sebep olur.

Bundan ayrı olarak, ithalât ve ihracatın da kambyo kurlarına müessir olduğunu görülmektedir: ihracatın artmasına paralel olarak

(1) W.H.STEINER - Eli SHAPIRO - Ezra SOLOMON: Money and Banking (Fourth Edition), New York 1958, s. 693

atışa arz edilen kambiyo senetlerinin piyasada sayıca çoğalması kambiyo kurunu düşürecektir. Halbuki, ithalatın artması yabancı paraya veya yabancı para üzerinden tanzim edilmiş senetlere olan talebi arttıracak, dolayısıyla kambiyo fiyatı yükselecektir.

Kambiyo kurları, bir millî paranın yabancı bir memleket parasına tahvili sırasında, bu iki memleket parası arasında bir başka memleket parasının girip girmemesi bakımından da bazı farklar arzeder. Bu bakımdan, millî para karşılığında yabancı bir paranın satın alınması için doğrudan doğruya uygulanacak kur'a "düz-kur"; araya bir başka yabancı paranın girmesiyle satın alma işleminin dolaylı bir şekilde cereyan etmesi halinde, millî para ile satın alınmak istenilen yabancı para arasında meydana gelecek kur'a "çapraz-kur" denir(1). Düz ve çapraz kurlar arasında fark hâsıl olmasının sebebi, bilhassa, bazı memleketlerin karışık döviz kontrolleri ve katlı kur sistemleri tatbik etmeleridir(2). Yalnız, dış ödemelerin normal olarak yürütmesi için, bu iki çeşit kur arasında herhangi bir farkın mevcut olması gerekir.

Bu kurlar arasında bir fark mevcutsa, bu fark ancak arbitraj işlemi sayesinde ortadan kalkabilir. Bu da, döviz kontrol sistemlerinin kaldırılmasıyla mümkün olacaktır.

1. Arbitraj

Aynı paranın iki ayrı yerde farklı kurlara tâbi olması, diğer bir ifade ile arz ve talebin mekânı göre farklı seviyelerde muvazene bulunması, bankaları (arbitraje) muamelelerine girişmeye sevk etmektedir(3). Arbitraj, ucuz bir piyasada satın alınan bir şeyin

(1) Sadun AREN: İstihdam, Para ve İktisadî Politika, Ankara 1963, s. 131-132

(2) AREN, a. g. k., s. 132

(3) Feridun ERGİN: İktisat, İstanbul 1964, s. 779

piyasalar arasındaki fiyat farklarından kâr temini gayesiyle pahalı bir piyasada o anda satılmasıdır(1). Yabancı paralar üzerinde arbitraj işlemi de bu prensibe dayanır. Döviz üzerinde arbitraj telgraf havalesinden istifade edilerek yapılır.

Arbitraj, parası konvertibl olan, yani döviz alım-satımı kontrol altına alınmamış piyasalarda (serbest döviz piyasalarında) icra edilebilir(2).

Arbitraj işlemi neticesinde, muhtelif piyasalardaki kambiyo kurları hemen hemen aynı seviyeye gelir. Arbitraj muamelesi döviz borçlarının en az miktarda para ile tediyesi, alacaklarının ise en çok miktarda para ile tahsili imkânlarını temin eder(3). Meselâ, İspanya'da ödenecek bir borcu, Türk lirasıyla frank almak, bu frankları Londra'da satıp sterlin tedarik etmek ve sterlinleri de Madrid'te satarak peseta almak suretiyle ödemek, bazan, doğrudan doğruya Türk lirası mukabilinde peseta almaktan daha kârlı olabilir(4).

İki piyasa arasında ve iki memleket parasıyla yapılan arbitraj işine doğrudan, arada bulunan piyasaların aracılığından yararlanarak uygulanan arbitraj işlemine dolaylı arbitraj denir(5).

(1) CHANDLER, a. g. k., s. 465

(2) Memleketimizde arbitraj işlemi yasaktır. Çünkü, kambiyo geçitli kontrol ve tahditlere tâbidir. Sadece, Merkez Bankası elindeki konvertibl dövizler arasında ve Maliye Vekâletinin müsaadesiyle yapılabilir.

(3) Mustafa ATAÇ: Bankacının Alfabetesi, Ankara 1959, s. 31

(4) Hâsım Âtîf KUYUÇAK: Para ve Banka (Cilt 2, Bankacılık ikinci baskı), İstanbul 1948, s. 93

(5) Şakir F. ERLAÇIN: Banka İşletmeciliği ve Banka Politikası, Bernova-İzmir 1967, s. 161

2. Spekülasyon

Spekülasyon, farklı zaman noktaları arasındaki fiyat farklarından kâr elde etmek gayesini taşır(1). Burada yalnız kâr elde etmek değil, bazen de hiç olmazsa, zarardan korunmak gayesi güdülür. Bu maksatla spekülâtörler, yükselişini tahmin ettikleri dövizin satın alırlar, düşüşünü tahmin ettikleri dövizleri satarlar. Bunun için de, tahminlerin farklı olması lâzımdır.

Kambiyo spekülasyonu iki piyasa tipinde olur(2): Vadeli alım-satım işlemlerinin cereyan ettiği piyasa tipi (Forward exchange markets) ve peşin işlemlerin cereyan ettiği piyasa tipi (Spot markets). Vadeli işlemlerde spekülâtör, düşüşünü tahmin ettiği döviz başlangıçta tespit edilen fiyattan, belli bir vade sonunda teslim etmesi taahhüt eder. Vade sonunda fiyat düştüğünde, mukavelede belirtilen fiyat ile yeni peşin fiyat arasındaki farkı spekülâtör tahsil eder; fiyat yükselmışse, farkı öder. Peşin kambiyo işlemleri ise, alacak haklarının para karşılığında derhal satılmasıdır.

D- Kambiyo kontrolü

Altın esasının terk edilmiş olması sebebiyle, para değerinin bir kambiyo politikası ile korunması mecburiyeti kendini göstermiştir. Kambiyonun kontrolü resmen tespit edilmiş olan bir kambiyo fiyatı üzerinden döviz arz ve talebine devletin derudan doğruya müdahalede bulunmasından ibarettir(3).

(1) CHANDLER, a. g. k., s. 465

(2) CHANDLER, a. g. k., s. 467

(3) ÖRS, a. g. k., s. 436

III. MİLLETLERARASI ÜDEMELERDE BANKACILIĞIN ROLÜ

Bugün içinde yaşadığımız modern toplumun belli başlı özelliklerinden birisi de bunun paralı ekonomi düzenine dayanmasıdır(1). Milletlerarası ekonomik münasebetlerde de, bir mübadele veya ödeme vasıtası olarak paranın kullanılmaya bağlanması ile milletlerarası ticaret, plâsman ve ihtisaslaşma geniş çapta gelişmiştir. Traampaya nispetle, mübadele vasıtası rolünü oynayan para ne derecede bir terakki merhalesi ise, para ile mübadeleye nazaran da banka itibarıyla ve bankalar vasıtasıyla mübadele o derecede mühim bir ilerleme teşkil eder(2). Uluslararası banka sistemi olmadan, dünya ticaretine firmaların katılması, onların büyük kapital yatırımlarında bulunmaları ile mümkün olabilir(3). Bu bakımdan bankalar, dış ticaret işlemlerinin kolaylaştırılması ve finanse edilmesi fonksiyonunu ifa etmekle, dış ticaretin bir düzen dahilinde yürümesini ve gelişmesini temin eder.

Bundan başka bankalar, milletlerarası ticaretin dışında kalan sebeplerle yabancı memleketlere yapılacak ödemelere de aracılık yapmakla büyük bir hizmet görmüş olurlar.

Bankalar, piyasanın döviz talebini aktiflerinde birikmiş kambiyo ve yabancı muhabirler nezdindeki cari hesaplarıyla karşılamaktadırlar(4).

Milletlerarası ödeme işlemi, bankaların muhtelif memleketlerdeki şubeleri ile muhtelif memleket bankaları arasındaki karşılıklı

(1) Orhan OĞUZ: İktisat Teorisi Dereleri, İstanbul 1964, s. 153

(2) KUYUCAK, İktisat, s. 456

(3) ERLAÇIN, a. g. k., s. 105

(4) ERGİN, a. g. k., s. 778

münasebetler sonunda oldukça kolaylaşır(1). Bunun için borçlu, kendi bankası vasıtasıyla yabancı memleketteki bu bankanın şube veya yabancı muhabirine yazılı emir veya telgraf havalesinden faydalanarak ödeme emri gönderir ve bu suretle ödeme yapılmış olur. Burada şu - beci veya muhabiri bulunmayan banka, yabancı bankalar üzerine keşide edeceği bir poligeyi satmak suretiyle müşterisinin ödeme emrini yerine getirebilir. Bu takdirde, araya bir üçüncü bankanın girmesi gerekir.

Milletlerarası ödeme vasıtalarının temin etme fonksiyonu aynı zamanda Merkez Bankaları ve hükümetler tarafından da iera edilir(2). XIX. asrın ikinci yarısından sonra, merkez bankalarının en mühim vasifelerinden birini de, mensubu oldukları memleketlerin altın ve döviz ihtiyatlarının muhafazası ve dış tediyeleri tanzimi teşkil etmeye bağlamıştır(3).

Bazı hallerde, milletlerarası ödemeler borçlu parası ile yapılır. Bu durumda alacaklı, bu parayı borçlu memlekette bırakır ve lazım olduğunda o memlekette veya başka bir yerde kullanır. Borçlu, alacaklının memleketinde alacaklı parası cinsinden bir depozitoya sahip değilse, borcunu ödemek için kambiyo piyasasına kendi millî parasını arz etmek zorunda kalır.

Milletlerarası ödemelerin büyük bir kısmı bir üçüncü memleket parası ile yapılır. Burada, alacaklı ve borçlu memleket paraları esastır. Borçlu, kendi millî parası karşılığında, ödemenin yapılacağı memleket dışındaki ve alacaklı döviz hesabına sahip olduğu diğer bir memleket bankasının üzerine çekilmiş bir polige satın alır ve alacaklıya üçüncü memleket parası ile tanzim edilmiş olan bu poli-

(1) CHANDLER, a. g. k., s. 459

(2) CHANDLER, a. g. k., s. 461

(3) Burhan ULUTAN: Bankacılığın Tekâmülü, Ankara 1957, s. 331

geyi gönderir; alacaklı da bunu, kendi millî parası karşılığında satar. Alacaklının memleketinde herhangi bir kimse, bu poliçeyi satın alarak diğer memleketlere ödemede bulunmak gayesiyle kullanabilir.

Birbirlerinin nezdinde alacaklı hesap çeklinde döviz depozitoları olan bankalar, müşterilerinin ödeme emirlerini, yabancı memleketlerdeki muhabirlerine yekdiğerindeki cari hesaba dayanarak çektikleri çek veya havailelerle ve döviz hesaplarını alacaklıya ödenecek tutar kadar borçlandırmak suretiyle yerine getirirler.

"Modern iktisadî hayatın ayrılmaz parçası olan"(1) bankalar, dış ödemelerde kendilerine düşen görevleri yerine getirirken şu avantaj ve kolaylıkları sağlarlar:

- (a) Dış ticaretin finanse edilmesi görevini bankaların üzerine almasıyla, dış ticaret ve bundan doğan milletler arası borç ve alacakların tasfiyesi kolaylaşmış olur.
- (b) Bankalar milletlerarası tediyelerde geniş faydalar sağlayarak malî ihtiyaçları tatmin ederler(2).
- (c) Satıcı (ihracatçı) ve alıcı (ithalâtçı) bankaların aracılığından, iskân ve kredilerinden faydalanır(3).
- (d) Bankalar dış ticarete ihraç firmalarına kredi sağlarken, onların sermayelerinin (malın teslimi üzerine peşin ödeme şartıyla yapılan ihracatta) bağlı kalmasını önler.
- (e) Aynı zamanda, peşin ödeme şartında, malın sevk edilmesine kadar ithalâtçının sermayesinin bağlı kalmasına da mani olur.
- (f) Bankalar, dış ticarete taraflar arasında güven ve itimadı temin eder.

(1) OĞUZ, a. g. k., s. 196

(2) ÖRS, a. g. k., s. 433

(3) Nûvîr ATAŞ: Banka İşletmeciliği ve Tatbikatı, İstanbul 1966, s. 229

- (g) Bankalar, yabancı paranın istihsaline imkân veren kabili
tediye senetlerin alım ve satımını sentralize eder(1).
- (h) Dış ticaretle bono ve poliçe gibi senetler bankalarca
tahsil edildiğinden başka, vadelerinden evvel iskonto
edilebilir veya onlara mukabil avans verilebilir.
- (i) Elinde bulunan yabancı dövizlerin bir taraftan memleke-
tin ihtiyaçlarına en iyi cevap verecek şekilde ayarlan-
ması, diğer taraftan mezkûr dövizlerin kurlarında ve kıy-
metlerinde vukua gelmesi muhtemel tahavvüllerin ve deva-
lasyonların ağır zararlarına önleyecek tedbirler alın-
ması merkez bankasının vasifelerindendir(2).

(1) ÖRS, a. g. k., s. 432

(2) ULUTAN, a. g. k., s. 331

ya mümessili vasıtasıyla gnderebilirse de, bu i için bankaların aracılığından istifade yoluna gidebilir.

C- Belgeler mukabili deme

Bu şekilde ithal edilen malın bedeli, mal henüz yolda iken daha sratlı bir vasıta (di posta veya uçak) ile gelen belgelerin teslimi şartıyla ödenir. Belgeler mukabili ödeme esası ile satılan malın bedeli, satıcının memleketinde ve belgelerin teslimi suretiyle ödenecekse ithalatçının, belgelerin kabulü ve fatura bedelinin ödenmesi maksadiyle oradaki bir banka veya bir mümessil ile anlama yapması gerekir. Bu mümessil veya banka, belgeleri teslim aldığında mal bedelini öder ve bu belgeleri ithalataya gönderir.

Belgeler karşılığında ödeme esası ile satılan malın bedeli, malın mülkiyetini temsil eden belgelerin ithalatçının memleketine vardığında ödenecekse, bu belgelerin maldan önce alıcının memleketine gelmesi gerekir. Bu gaye ile mal yüklenir ve bu mala ait belgeler, satıcı tarafından ya direkt veya memleketindeki bir banka aracılığı ile ithalatçının memleketindeki bir banka veya diğer bir mmessile fatura tutarının ödenmesine karşılık belgelerin teslimi talimatıyla gönderilir(1).

D- Malın elden çıkarılmasını müteakip deme

İthal edilen malların satışı yapıldıkça bedelinin ithalatçı tarafından deneyei kaydını taşıyan bu nevi satışa "konsinye satış"

(1) Bu konu için bakınız: WATSON, a. g. k., s. 28

denir. Bu satış şeklinde, ithalatçı, malı emanet olarak muhafaza eder ve malların satışından sonra kendi komisyonunu düşerek kalan miktarı önceden kararlaştırılan şekilde satıcıya gönderir.

Mal bedelinin tahsil edilmesinde, ihracatçı için en önemli olan husus tahsilâtın garantiye alınması olacağından, bu nevi ödemede bankaların aracılığından faydalansa bilhassa zaruri olmaktadır.

B- Kredili Ödeme

Kredili Ödemede ihracatçı, malları yolladıktan sonra fatura tutarı ve kararlaştırılan vade ile ithalatçı üzerine keşide edeceği poliçeye, gönderme vesikalarını iliştedir ve kabule gönderilmesi gayesiyle kendi memleketindeki bankalardan birine verir. Banka da, ithalatçının memleketindeki muhabir veya varsa şubesini bu iş ile vazifelendirir. Bu vazifeyi üzerine alan muhabir veya şube, poliçenin ithalatçı tarafından kabul edilmesiyle, mülkiyeti temsil eden belgeleri ithalatçıya verir ve kabul edilen poliçeyi ihracatçıya gönderir. Bu vadeli bir poliçe olduğundan, ihracatçının mal bedelini tahsil edebilmesinde iki çık bahis konusu olur: vade bitimine kadar beklemek veya poliçeyi bir bankaya vadesinden önce kârdırarak.

Bu usulün biras farklı şekli vadesiz poliçelerde görülür(1). Bu durumda, ihracatçı malları gönderdikten sonra ithalatçı üzerine vadesiz bir poliçe keşide eder ve buna ilgili belgeleri ekleyerek ithalatçıdan tahsili gayesiyle kendi memleketindeki bir bankaya verir. Bu banka, poliçe ve buna bağlı belgeleri ithalatçının memleketindeki muhabiri vasıtasıyla ithalatçıya gönderir. Muhabir, gerekli

(1) GÜRGÜN ÇELEBİCAN: Bankacılar için Dış Ticaret ve Kambiyo Bilgisi, Ankara 1964, s. 29

na göndermiştir.

- (11) İngiltere bankası, ithalatçıdan gerekli tutarı İngiliz lirası olarak tahsil etmiştir. Sterlinin dolara çevrilmesi işlemi yine İngiltere bankası tarafından yapılacaktır.
- (12) Para, poligenin gündüki hamiline (Amerikan bankasına) gönderilmiştir.
- (13) Amerikan ihracatçısı, kendi bankası ile faiz ve diğer giderleri kararlaştırmıştır.

F- Akreditife dayanan Ödeme

Akreditif, muayyen bir meblâğ için bir bankanın kendi kefaletiyle, üçüncü şahıs lehine muhabiri veya kendi nezdinde açtirdığı itibar hesabıdır(1).

Taraflar (ithalatçı-ihracatçı) arasında yapılacak satış mukavelesine ödememle bir banka tarafından yapılacağı şekilde bir hükmün konulması halinde, mal bedelinin ödenmesi bir bankaya bırakılmış olur. Bunun için de, ithalatçının kendi memleketindeki bir bankaya müracaatla ihracatçı lehine akreditif açtırması gerekir. İthalatçıdan akreditif açılması hususunda talimat alan banka, müşterisi (ithalatçı) tarafından ihracatçı lehine açtırılan akreditifi, ihracatçının memleketindeki muhabirine ulaştırır. Muhabir banka da, ihracatçıya bir mektup göndererek, lehine açılan akreditifin miktarını ve şartlarını bildirir(2).

Bankanın mal bedelini satıcıya ödemesi veya bu hususta tam - zim edilmiş bulunan poliçeyi kabul etmesi, satıcının malın yola çıkma -

(1) Ayten H.ETİ: Banka ve Banka Muamelâtı; İstanbul 1957, s. 213

(2) ÇELEBİCAN, a. g. k., s. 27

rilmiş olduğunu gösteren vesikaları bankaya teslim etmesine bağlı -
dır(1). Bankaya teslim edilecek olan bu belgeler, banka için bir
teminat teşkil eder ve bankanın bu işlemden doğabilecek risklerini
asaltıcı bir rol oynar. İhracatçıdan vesikaları alan muhabir banka,
bunları akreditifi açan ithalâtçının bankasına gönderir. İthalâtçı,
banka ile yaptığı anlaşmaya istinaden gereken tediyeği yaptıktan
sonra bu vesikaları alır(2).

Bankaların, dış ticaretin gelişmesiyle birlikte ticaretin da-
ğılmasında büyük bir rol oynamalarıyla birlikte, bankaların bu rolünü
yine bankaların aracılığıyla gerçekleştirilen işlemlerle yapmaları

Bankaların aracılığıyla yapılan işlemler, yabancı menfaattaki gu-
ru veya muhabirlerine tahminat verirken ya muallifden faydalanmaları:

- (a) Poliş veya çek
- (b) Adli posta veya açık posta
- (c) Balıraf havaleleri

A- Poliş veya çek

Polişe veya çek göndermek isteyen bir kimse, satın alacağı poli-
şe veya çek'e muhtelil kendi menfaattindeki bir bankaya yabancı para
tahvil eden miktarla millî para yatırır. Bu polişe veya çek, banka-
nın dışarıya göndereceği menfaattaki muhabir veya yabancı şahsa tesdi-
ki ve para gönderilmesinde, yabancı menfaat parası olarak
varsa ederek kabul ettiği bir belge emridir.

Polişe veya çek satın alan kimse, bunu alacaklarına gönderir
Alacaklı da, polişe veya çek muhabir banka veya şahsından kendi millî
parası olarak tahvil eder(çekiş 2). Çekleri geneli olarak kulla-

(1) Osman TOLUN: Banka ve Borsa Hukuku, Ankara 1959, s. 85

(2) Kemal TUNÇATAY: Muhasebe Prensipleri ve Tatbikatı, (İkinci Basi-
119), İstanbul 1965, s. 256

Telgraf havalesi, paranın bir yerden diğerine süratle transferini sağ-
layan bir iletme aracıdır. B- Adı posta ve uçak postasıdır.

Adı posta veya uçakla transfer, bir bankanın yabancı bir mem-
leketteki şube veya muhabirine, orada bulunan herhangi bir şahısa
muayyen bir para meblâğının ödemesi hususunda posta ile yaptığı bir
ödeme esridir(1). Bu talimatı alan banka, lehtarın kimliğini ibraz
etmesi üzerine kendisine ödemede bulunur. Bu ödeme de, lehtarın pa-
rası cinsinden yapılacaktır.

"Esasında, adı posta ve uçakla transferler, farklı fiyatlar-
la yapılır; Çünkü, banka, uçak havalesi yapmakla, adı posta ile ya-
pılacak transfere göre, ödeme zamanını oldukça kısaltmakta ve gerek-
li fonları kullanmaktadır. Fakat bugün, bankaların birçoğu bütün
postalarını uçakla gönderir"(2).

C- Telgraf havalesi

Telgraf havalesi, alacaklı ve ödenecek tutar belirtilmek su-
retiyle bir bankanın yabancı memleketteki şube veya muhabirine tel -
grafla gönderdiği bir ödeme esridir. Muhabir banka veya şube telgra-
fı aldığı anda, alacaklıya durumdan haberdar eder; alacaklının süre -
caatı üzerine de kendisine ödemede bulunur. Bu suretle alacaklı,
parasını en kısa zamanda almış olur.

Ödeme şekillerinin içinde en süratli olanı telgrafla trans -
ferdir. Ayrıca, telgraf havalesinin süratli oluşu, kaambiyo hadleri-
nin aleyhe dönmelerinden doğacak zarar ihtimalini de azaltmış olur(3).

(1) WALTON, a. g. k., s. 26

(2) WALTON, a. g. k., s. 26

(3) ÇELEBİCAN, a. g. k., s. 33

yapılan alım ve satım muameleleri, vadeli işlemleri meydana getirir. Peşin ve vadeli işlemler için ayrı ayrı kambiyo fiyatları olabileceği gibi, bu nevi işlemler için de ayrı fiyatlar bahis konusu olacaktır(1):

- (a) Aynı gün içinde yapılacak ödemeler,
- (b) Posta ile yapılacak ödemeler,
- (c) Telgraf ile yapılacak ödemeler.

1. Hakiki (günlük) kur

Kambiyo fiyatları, her gün kambiyo borsalarının açılış ve kapanışında, o günkü borsaya yapılan kambiyo arz ve taleplerine göre takarrür eder; Borsalar tarafından ilân edilen bu fiyatlara cari veya hakiki kur denir(2).

Kurlar, borsalar tarafından ya sorten veya enserten olarak bildirilir.

2. Sabit kur

Bankalar, yabancı paraları; ilgili hesaplarda cari kurlar üzerinden millî para ile ifade ettikleri gibi hakiki döviz mevcutlarını miktar itibarıyla da sabit kur üzerinden kayıtlara intikal ettirir - ler(3).

(1) ETİ, a. g. k., s. 207

(2) Türk parası kıymetini koruma hakkında 17 sayılı karara göre; Döviz fiyatları Merkez Bankası tarafından tespit ve ilân olunur.
a) Peşin muamelelerde (effektif hariç) döviz alım ve satım fiyatları, Merkez Bankasıınca tesbit edilen fiyatlara nazaran % 1 den farklı olamaz.

Diğer muamelelerde alım ve satım fiyatlarını peşin muamelelere nazaran farklı olarak tâyine Maliye Bakanlığı yetkilidir.

b) Effektif fiyatları ve alım ve satım hadleri Merkez Bankasıınca serbestçe tâyin edilir.

(3) UNAY, a. g. k., s. 229

Memleketimizde, bülümlere ayrılan paralar için sabit kur, yabancı para birimi, bir Türk lirası olarak kabul edilmekte ve muhasebe kayıtlarına bu şekilde intikal ettirilmektedir.

Yalnız, milim esasına göre bülümlere ayrılmış paralarla sterlinin kayıtlara intikali sırasında sabit kurun bir olarak kabul edilmesi imkânsızdır. Zira, bu şekilde kayıt edilmek istendiğinde, rakam hanelerinin buna elverişsiz olduğu görülecektir. Bu bakımdan, muhasebe kayıtlarına uygunluğa sağlamak maksadıyla, milim esasına göre bülümlere ayrılan paralarla sterlinde sabit kur, bir birim yabancı para 10,- Türk lirası olarak kabul edilir ve bu şekilde muhasebe kayıtlarına intikal ettirilir.

Menelâ "324 Mısır lirası 762 milim" in muhasebe kayıtlarında sabit kur ile ifadesi "TL. 3247.62" şeklindedir(1).

Sterlinin muhasebe kayıtlarına intikali sırasında, sabit kur üzerinden Türk lirası olarak ifadesini bulmak için aşağıdaki işlemlerin yapılması gerekir:

(a) İngiliz lirasının yazılışı:

Menelâ, 16 Sterlin, 12 şilin, 8 peni

£ 16.12.8

veya

£ 16 12/8 şeklinde yazılır

Burada;

1 £ = 20 Sh (şilin)

1 Sh = 12 d (Peni - Çoğul; pens)

$$1 \text{ Sh} = \frac{1}{20} \text{ £} = \text{£ } 0,05$$

$$1 \text{ d} = \frac{1}{12} \text{ Sh} = \frac{1}{240} \text{ £} = \text{£ } 0,004166$$

(1) ONAT, a. g. k., s. 229

tım hesabı" dır. Yabancı para ile olan hareketlerin hepsi Türk lirası üzerinden bu hesapta toplanır. Bu hesabın hangi nevi paraya ait olduğunu takip maksadıyla, muavin defterde her para için ayrı ayrı hesap açılır.

Yabancı para muhasebesinde ise, "yabancı para (kambyo) hesabı" ve "yabancı para (kambyo) vaziyeti hesabı" gibi hesaplar tutulur. Yabancı para (kambyo) hesabı, yabancı para mevcudunu ve hareketlerini takip etmeğe yarayan bir hesaptır. Kambyo vaziyeti hesabı ise, alınan ve satılan yabancı para miktarının sabit fiyatla Türk parasına çevrilmek suretiyle kaydedildiği bir hesap nevidir. Bu hesabın bakiyesi, yabancı para mevcudunu veya açığını verir.

Toplu olarak belirtmek istersek; yabancı para hareketleri sabit kur üzerinden "kambyo hesabı" ile "kambyo vaziyeti hesabı" nda, bu işlemlerle ilgili olarak tahsil edilen veya ödenen Türk paraları da "kambyo alım ve satım hesabı" nda takip edilir.

A- Effektiv alım ve satımı

1. Effektiv alışı

Nakit halindeki yabancı paralar satılmak üzere bankaya ibraz edildiğinde, bunların evvelâ bankaca tetkiki yapılır. Bu tetkik şu hususları ihtiva eder:

- (a) Effektivin sahte olup olmadığı,
- (b) Kopuk, çok fazla farsade olup olmadığı,
- (c) Tedavülde olup olmadığı,
- (d) Merkez Bankasının alım ve satımı yapılan effektivlerden olduğu.

Bu tetkikten sonra, müşteri tarafından bankaya verilen efektifin alış işlemi yapılır. Bu maksatla, efektifin Türk lirası karşılığı hesaplanarak müşteriden bir mahsup fişi alınır ve bunun için de sabit kurdan şu muhasebe kaydına yer verilir:

EFFEKTİF DEPOSU Hesabı

(Döviz)

EFFEKTİF VAZİYETİ Hesabı

(Döviz)

Yabancı paraların Türk lirası karşılıkları müşteriye ödeme fişi ile ödendiğinde:

EFFEKTİF ALIM VE SATIM Hesabı

KASA Hesabı

geklinde Türk lirası üzerinden bir kayıt yapılır.

"Effektif alım ve satım hesabı", sadece alım ve satımdan doğacak neticeleri takip etmek maksadiyle açıldığından, bir kıymet hesabı değildir(1). Effektif alım ve satım hesabı, yabancı memleket banknotları üzerinden yapılan alım ve satımdan elde edilen kâr ve ziyânı, efektif deposu, bankanın deposunda bulunan yabancı paraların miktarını ve efektif vaziyeti hesabı da, yabancı banknotların

(1) Mehmet BEGAİ: Banka, İstanbul 1934, s. 53

azaldığını veya çoğaldığını gösterir(1).

2. Effektif satışı

Effektif satışı yapıldığında, banka tarafından bir tahsil fişi kesilerek efektif karşılığı olan Türk lirası müşteriiden tahsil edilir ve şu muhasebe kaydı yapılır:

KASA Hesabı

EFFEKTİF ALIM VE SATIM Hesabı

Bu satış işlemi ile ilgili olarak, müşteriiden masraflar karşılığı alındığında;

KASA Hesabı

GİDERLER Hesabı

Effektif müşteriye teslim edildiği zaman, sabit kur üzerinden şu kayıt yapılır:

EFFEKTİF VAZİYETİ Hesabı

(Döviz)

EFFEKTİF DEPOSU Hesabı

(Döviz)

B- Yabancı memleketler üzerine çek keşidesi ve satışı

Çek keşide etmek, bankanın yurd dışındaki muhabiri nezdindeki mevcut hesabı üzerine yabancı para ile çek tanzim etmesidir. Çek keşidesi bir havale maksadiyle yapılıyorsa, gönderilen havalelerde belirtilecek olan resmî merciler müsaadelerinin mevcudiyeti şarttır.

Bu işlemin banka tarafından yapılabilmesi için, yurd dışındaki muhabiri nezdinde alacaklı hesabının bulunması gerekir. Bankanın muhabirinde bir karşılığı bulunmadığı hallerde çekilecek çekler ödenmeyebilir veya ödenmesi yapılsa bile, banka muhabirine karşı hesaben borçlu kalacağından, muhabirin buna tahakkuk ettireceği faiz ve komisyonlar o işlemden elde edilen kârın üzerinde olabilir(1).

Kesefî muhabirler üzerine yapılan keşidelerde ya muhabir tarafından gönderilmiş çek karneleri veya banka tarafından bastırılmış çekler kullanılır(2).

Çek tanzim edilirken bilhassa şu hususlara dikkat edilmesi lâzımdır:

- (a) Çekler, makine ile veya okunaklı olarak yazılması şartıyla, mürekkeple doldurulmalıdır,
- (b) Silinti ve tashih yapılmamalıdır,
- (c) Tanzim edildiği yer ve tarih muhakkak belirtilmelidir,
- (d) Hamiline tanzim edilseyip, belirli hakiki veya hükmi şahıs lehine tanzim edilmesi gerekir,
- (e) Bilhassa rakam ve yazı ile yazılan tutar sonları açık bırakılmayıp, çizgi veya nokta ile doldurulmalıdır,

(1) BECAİ, a. g. k., s. 55

(2) HTİ, a. g. k., s. 209

(f) Üzerine keşide edilen muhabir nezdinde provizyon olup olmadığı tetkik edilmeli, yoksa virman(1) suretiyle provizyon teminine gidilmelidir.

Yabancı para üzerinden tanzim edilen çekin Türk lirası kar - gılığı ile prim, bankanın komisyonu ve gider vergisi müşteriden bir tahsil fişi ile alınır ve şu muhasebe kaydına yer verilir:

KASA Hesabı

DÖVİZ ALIM VE SATIM Hesabı

(döviz)

MEVTELİF ALACAKLILAR Hesabı

Döviz primleri

Gider vergisi

GELİRLER Hesabı

Döviz çek satış komisyonları

Müşteriden bu tahsilât yapıldıktan sonra, kendisine imza mu - kabiliinde çekler verilir. Müşteriye çek tesliminden sonra, yabancı para muhasebesi olarak da, sabit kur üzerinden şu kayıt yapılır:

DÖVİZ VAZİYETİ Hesabı

(Döviz)

(1) Bankacılıkta virman, bir hesaptan diğer bir hesaba bir paranın nakledilmesi işlemine denir. Bu nakil işi, nakit olarak değil, bir hesabın borçlandırılmasına karşılık diğer bir hesabın kay - den alacaklandırılması suretiyle yapılır.

DÖVİZ KEŞİDELERİ Hesabı
(Döviz)

Çek avisi muhabire gönderildiğinde;

DÖVİZ KEŞİDELERİ Hesabı
(Döviz)

HARİÇTEKİ BANKALAR Hesabı
Muhabir banka ismi
(Döviz)

hesapları işlenerek "döviz keşideleri hesabı" günü gününe kapatılır.

Çek keşidesi, turistik havale veya görülmeyen muameleler mevzuunda kullanılabileceği gibi, bilhassa muhabirlerden Merkez Bankasına yapılan virmanlarda istifade edilir.

C- Banka üzerine çek keşide edilmesi ve ödeneği

Bu nevi çekler, yurd dışındaki bir muhabirin memleketimizdeki bankalardan biri üzerine keşide ettiği, dövizli ihtiva eden çeklerdir. Bu nevi çeklerin karşılığı, ya keşideci muhabir nezdindeki bankanın hesabına veya bankanın başka bir yabancı muhabir nezdindeki hesabına alacak kaydettirilmiş veyahut T.C.Merkez Bankası vasıtasıyla havale

edilmiş olabilir. Bu işlem, esas itibariyle bir havale emrine benzer.

Muhabir, keşide ettiği çekin provizyon mektubunu bankaya gönderir. Bu mektuba dayanarak işin tetkiki, giriş kaydı yapıldıktan sonra muhabire durum bildirilir. Ve bu işlemlerin muhasebesi şu şekilde yapılır:

(a) Kuvertürü (satılan döviz) muhabir nezdindeki bankanın hesabına alacak kaydedilmişse, giriş sabit kurdan şu şekilde muhasebeleştirilir:

HANİÇTEKİ BANKALAR Hesabı

Muhabir banka ismi

(Döviz)

DÖVİZ TEDİYE EMİRLERİ Hesabı

Ödenecek çekler

(Döviz)

(b) Kuvertür bankanın, merkez bankası nezdindeki serbest döviz hesabına alacak kaydettirilmiş ise, bu sefer (a) şikinde yapılan kaydın yerine şu madde düşülür:

T.C.MERKEZ BANKASI KAMBIYO Hesabı

(Döviz)

DÖVİZ TEDİYE EMİRLERİ Hesabı

Ödenecek çekler

(Döviz)

Gider vergisi ve döviz ödeme emirleri komisyonu düşülerek, bir ödeme fişi ile çek bedeli ödenir ve bunun için Türk lirası üzerinden şu kayıt yapılır:

DÖVİZ ALIM VE SATIM Hesabı

KASA Hesabı

MUHTELİF ALACAKLILAR Hesabı

Ödenecek gider vergisi

GELİRLER Hesabı

Döviz ödeme emirleri komisyonları

Çek, muhatap şubeden gayri bir şubeye ibraz edilirse o şube, provizyon mektubunu alan şubeden telefon, telgraf v.s. ile derhal muvafakat alarak, ödemeyi onu borçlandırarak suretiyle yapar ve bunu müteakip çeki kendisine gönderir.

Eğer çekin karşılığı merkez bankasından gelmişse, yukarıda belirtilen ödeme maddesi yerine, bankaya ibraz edilen çekin Türk lirası karşılığı şu şekilde ödenir:

MUVAKKAT VE MUTAVASSIT Hesaplar

Merkez Bankasından tahsil ve tediye edilecek havaleler

KASA Hesabı

MUHTELİF ALACAKLILAR Hesabı

Ödenecek gider vergisi

GELİRLER Hesabı

Döviz ödeme emirleri komisyonları

Merkez Bankasından Türk liralарının gelmesi üzerine bu hesap şu şekilde kapatılır:

KASA Hesabı

veya

T.C.MERKEZ BANKASI Hesabı

Vadesiz mevduat

MUVAKKAT VE MUTAVASSİT Hesaplar

Merkez Bankasından tahsil ve tediye edilecek havaleler

D- Çek İştirası

Banka üzerine keşide edilmiş, yabancı para üzerinden tanzim edilmiş çeklerin mübayaa edilerek karşılığı olan Türk liralарının ibraz edene ödenmesine "kambyo iştirası işlemi" denir.

Bankalar, keşidecisi ile muhatap bankası olan çekleri iştiraya alır. Taraflardan biri hakiki veya hukukî bir şahıs ise, bu nevi çek iştiraya kabul edilmez, ancak tahsil edilmek üzere banka tarafından alınır.

İştira edilecek çeklerde bankaca bilhassa şu hususlara dikkat edilmesi gerekir:

- (a) İbrar edilen çekin, bankanın muhabiri olan bir bankanın çeki olması dolayısıyla, imzalarının banka nesdindeki imza numunelerine uygun olup olmadığı,
- (b) Çekin Türk Ticaret Kanununa uygun olarak tanzim edilmiş olup olmadığı(1),
- (c) Tanzim ve ödeme yerlerinin belirtilip belirtilmediği,
- (d) Çek üzerinde kazıntı veya silinti olup olmadığı,
- (e) Çekin sahte olup olmadığı,
- (f) Bazı memleketlerin hususiyetleri dolayısıyla, teamülen aranılacak vasıfların mevcut olup olmadığı (Meselâ, sterlin ile tanzim edilmiş bir çekin memleketimizde tedavül edip edemeyeceği gibi),
- (g) Bankanın talimatında belirtilmiş olan azami tutarın üzerinde olup olmadığı. (Çek tutarı bu miktarı aştığı takdirde, çek iştira edilmeden önce müdürlükten izin alınması gerekir.)

Bundan sonra, iştira edilen çekin ödenmesinde şu sıra takip edilir:

- (a) Çekin ihtiva ettiği dövizin alışı yapılır,

(1) 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 692 nci maddesine göre, bir çek şu hususları ihtiva etmesi lâzımdır:

1. "Çek" kelimesini ve eğer senet Türkçeden başka bir dille yazılmış ise o dilde "çek" karşılığı olarak kullanılan kelimeyi;
2. Kayıtsız ve şartsız muayyen bir bedelin ödenmesi için havaleyi;
3. Ödeyecek kimisenin "muhatabın" ad ve soyadını;
4. Ödeme yerini
5. Keşide gününü ve yerini;
6. Çeki çeken kimisenin (Keşidecinin) imzasını.

- (b) Döviz alış bordrosu tanzim edilir,
- (c) ibraz edene, çek banka emrine ciro ettirilir.

Çek bedeli Türk lirası olarak ibraz edene bir ödeme fişi ile ödendiğinde şu muhasebe kaydı yapılır:

DÖVİZ ALIM VE SATIM Hesabı

KASA Hesabı

veya

MÜŞTERİNİN Hesabı

ve

MURTELİF ÖDEMELER Hesabı

Bu kayıttan sonra, çek iştirası sabit kur üzerinden muhasebeleştirilir:

DÖVİZ İSTİFA SENETLERİ Hesabı

(Döviz)

DÖVİZ VAZİYETİ Hesabı

(Döviz)

Bu işlemlerin yapılmasından sonra, banka tarafından iştirah edilen çekler tahsile gönderilir. Bu gaye ile, bütün bir gün sarfah- iştirah edilen çekler, o günün akşamı tasnif edilir. Muhatabı aynı s

olan çekler bir arada, tek bir rûmiz(1) mektubu ile, ekseriya o bankaya tahsile gönderilir; Fakat, bankanın başka bir muhabirine de tahsile gönderilmesi mümkündür.

Bu çeklerin, tahsile gönderildiği bankaya ciro edilmiş bulunması ve hattâ bazı memleketlerin mevzuatına uygun olarak son ciranatının da tasdiki yapılması, gerekli sabit yabancı dağa pullarının da yapıştırılması olması şarttır.

İqtira edilen çek yurd dışındaki muhabire tahsile gönderildiğinde, sabit kur üzerinden şu madde düşülür:

HARİÇTEKİ BANKALAR Hesabı

Muhabir banka ismi

(Döviz)

DÖVİZ İQTİRA SENETLERİ Hesabı

(Döviz)

Bu şekilde bir maddeye yer vermek suretiyle " döviz iqtira senetleri hesabı" gündü gününe kapatılmış olur. Bundan sonra, tahsile gönderilen çekler "iqtira senetleri defteri" ne kaydedilmek suretiyle takibi yapılır.

Normal bir süre içinde karşılığı bankanın hesabına alacak kaydedilmemiş çeklerin akibeti muhabirden sorulur ve bilhassa faiz

(1) Rûmiz mektubu, bir bankanın muhabiri nezdindeki hesabına ilgili tutarın alacak yazılmasını temin için muhabirine gönderdiği ve çeklere iliştirilmiş mektuptur.

veren muhabirler nezdinde valör(1) kaybına imkân vermemeye çalışılır.

B- Yabancı memleketlerle havale işlemi

1. Havale kabulü (Gönderilen havaleler)

Havale kabulü veya gönderilen havaleler, bir bankanın hakiki veya hükmi şahıslar emrine, yabancı memleketlerdeki hakiki veya hükmi şahıslar lehine ödenmek üzere yurd dışındaki muhabirlerine doğrudan doğruya veya Merkez Bankası kanalıyla verdiği dövizle ilgili ödeme emirleridir.

Yurd dışındaki muhabirler üzerine havale işlemi, mektup veya telgrafila yapılır. Eğer havale telgrafila yapılacaksa, gereken kontrolün yapılabilmesi için, telgrafta pifreye de yer verilir.

Bugünkü mevzuat gereğince, başlıca aşağıda zikredilen mercilerden alınan müsaadelere istinaden havale gönderilebilir:

- (a) Turistik seyahatler için 18 yaşını tamamlamış ve bir seneden az süreli olmayan pasaport hamillerine, takvim yılı itibarıyla 200 dolardan aşağı olmamak kaydıyla (18 yaşından küçük olanlar için 1.000,- Türk lirası karşılığı olarak),
- (b) T.C.Merkez Bankasından verilmiş permilere istinaden,
- (c) Kambiyo müdürlükleri tarafından verilmiş permilere istinaden,
- (d) Şahsi karakterde kitap bedelleri, gazete, mecmua, kata -

(1) Valör, bankalarda borçlu ve alacaklı cari hesaplarda, faisin başladığı tarihe verilen isimdir. Bankalarda faisli hesapların yatırıldığı ve çekildiği tarih ile faisin başladığı tarih aynı olduğundan, bu nevi hesaplarda faisin fiilen hesabına esas olan tarihe "valör" denir.

log v.s. abone bedelleri proforma ibrazı suretiyle, resmî bir mercinin müsaadesine lüzum olmaksızın.

Gerekli müsaadenin alınmış olması şartıyla banka, havale işlemine başlayabilir. Zira, 17 sayılı Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki kararname gereğince harice havale yapılabilmesi için ilk aranacak husus, yukarıda da belirtildiği gibi, kaambiyo permisi olacaktır. Müşteri tarafından ibraz edilecek kaambiyo permissinin, bankaca sahte olup olmadığı tetkik edilmesi ve vadesinin de bitip bitmediği gözetilmeden uzak tutulmamalıdır.

Yabancı bir memleketten yaptırılmak istenen havaleler, ya serbest döviz üzerinden veya aramızda anlaşma bulunan memleketler üzerine anlaşma dövizleri üzerinden olur. Her iki şekil için de kaambiyo permissinin mevcut olması şarttır.

Satılan döviz miktarı, kaambiyo permissine yazılır ve imza edilir. Kısmen kullanılan bir permi sahibine iade edilirse de, tamamı kullanılan bir permi sahibine iade edilmeyip bankada alıkonur.

Havale yaptırmak isteyen bir şahıs, en üst sahifesi havale beyannamesi olan bir ~~pişir~~ ^{pişir} imza ederek döviz mukabili Türk lirası ile tespit edilmiş olan komisyon ve giderleri bankaya öder. Bu tahsilât, kasadan yapılabileceği gibi, müşterinin bankada hesabı varsa, bu hesaptan da yapılabilir. Bu pişir, banka tarafından dolderularak muhabire gönderilir.

Bu havale işlemlerinin muhasebeleştirilmesi, serbest döviz veya anlaşma dövizli olmasına göre iki şekilde yapılır.

a- Serbest döviz üzerinden yapılacak havale işlemleri

Serbest döviz üzerinden yapılacak havalelerde kaambiyo müsaadenini ibraz eden şahıs, müsaadede yasılı şartlar dahilinde döviz satışı yapılarak elde edilen dövizler, hangi memlekete havale yapı -

lacaksa oradaki muhabir vasıtasıyla lehtara ödenir. Bu maksatla, sırasıyla şu işler yapılır:

- (a) Bankanın, yabancı muhabir nezdindeki hesabının, bu ödeme-yi karşılayabilecek provizyonu haiz olup olmadığı tetkik edilir,
- (b) Satış kuru üzerinden havale edilecek dövizler karşılığı ve masraflar müşteriiden tahsil edilir. (Turistik mahiyet-te olan havalelerde, dış seyahat harcamaları vergisi ay-rica nazarı dikkate alınır),
- (c) Muhabire havale emri tanzim edilir,
- (d) Döviz satış bordrosu tanzim edilir,
- (e) Gönderilen havalelerin takip edilebilmesi maksadıyla, gön-derilen havaleler defterine gereken kayıt yapılır.

Havale kabulünün muhasebeleştirilmesine gelince; Müşteriden havale bedeli, gider, komisyon ve banka muameleleri vergisi tahsil edildiğinde, bir tahsil fişi kesilerek Türk lirası üzerinden şu ka-yıt yapılır:

KASA Hesabı

veya

MÜŞTERİNİN Hesabı

DÖVİZ ALIN VE SATILAN Hesabı

MÜHTELİP ALACAKLILAR Hesabı

Banka muameleleri vergisi

Telgraf Ücreti

ÖZELLİKLER Hesabı

Havale komisyonları

Havale bedeli sabit kur üzerinden muhasebeleştirildiğinde:

DÖVİZ VAZİYETİ Hesabı

(Döviz)

DÖVİZ HAVALELERİ Hesabı

(Döviz)

Ödemeyi yapacak olan yurd dışındaki muhabire mektup yazıldığında, bir menhale fişi ile sabit kurdan şu kayıt yapılır:

DÖVİZ HAVALELERİ Hesabı

(Döviz)

HARİÇTEKİ BANKALAR Hesabı

(Döviz)

Muhabir banka ismi

b- Anlaşma dövizini üzerinden yapılacak havale işlemleri

Anlaşma dövizini üzerinden yapılacak havalelerde, havale kuvertörü Merkez Bankası kanalı ile gönderilir. Aynı zamanda, bunun ilgili kambiyo müsaadesi de o bankaya gönderilir. T.C. Merkez Bankası tarafından yapılacak havalelerde bankaca sırasıyla yapılacak işlemler şunlardır:

(a) Lüsmalı görülen hususların tetkikinden sonra, müşteriden havale edilecek dövizler karşılığı ve giderler tahsil

edilir,

(b) Merkez Bankasına havale emri tanzim edilir,

(c) Havale defterine gereken kayıt düğülür.

Bu duruma göre, T.C.Merkez Bankası ile yapılan havalelerde, havale bedeli ve giderler tahsil edildiğinde, bir tahsil fişi ile şu kayıt düğülür:

KASA Hesabı

MUVAKKAT ALACAKLILAR Hesabı

Müsterinin ismi

Merkez Bankasından dekont geldiğinde, şu mahsup maddesine yer verilir:

MUVAKKAT ALACAKLILAR Hesabı

Müsterinin ismi

T.C.MERKEZ BANKASI Hesabı

GIDERLER Hesabı

a- Serbest döviz ihtiva eden havaleler

Bu nevi havalelerde, muhabir, havale kuvertüründü ya kendi nezdindeki bankanın hesabına veya bankanın Merkez Bankasındaki hesabına alacak kaydedebilir. Bu havaleler ile ilgili olarak yukarıda belirtilen hususların tetkiki yapılır. Bu tetkikten sonra,

(a) Havalenin alındığı hususunda havaleyi gönderen muhabire

bilgi verilir, serbest döviz olarak bankanın T.C.Merkez

(b) Havale tutarı Türk lirası olarak bildirilmişse, buna te-
radaki kabul eden döviz miktarı muhabirden talep edilir,

(c) Havale lehtarına bir ihbarname gönderilir,

(d) Gelen havaleler defterine ilgili kayıt yapılır.

Havale çarının giriş işlemi, şu iki şekilden biri ile muhase-
beye aksettirilir:

(a) Havale kuvertürünün (satılan döviz) bankanın muhabiri
nezdindeki hesaba alacak geçirilmiş olması halinde yapı-
lacak kayıt, (Döviz)

(b) Muhabirin, bankanın T.C.Merkez Bankasındaki hesabına
alacak kaydettirmesi halinde yapılacak kayıt.

Serbest döviz ihtiva eden havalelerde, muhabirin havale ku-
vertüründü bankanın kendi nezdindeki hesabına alacak kaydetmesi halin-
de şu şekilde bir kayda yer verilir (Sabit kurdan):

(a) İhtiva eden döviz miktarı bankaya gönderen muhabirin
HARİÇTEKİ BANKALAR Hesabına edilir.

Muhabir banka ismi ve kuru çarından hesaplama ve giderler döğül -

(Döviz) bankaya, kalan bakiye mühterife mektup mukabilinde

edilir,

(c) Alınan mektubun bir nüshası muhabire gönderilerek kayıt -

MUVAHAKAT VE MUTAVASSIT Hesaplar

Merkez Bankasından gelen hava-
le kambiyo

Döviz mukabili Türk lirasından komisyon ve giderler düşüle -
rek kalan makbuz karşılığında müşteriye ödenirken, "döviz alım ve
satım hesabı" yerine, bu sefer "T.C.Merkez Bankası -serbest mevduat
hesabı" ikame edilir. Türk Lirası Üzerinden yapılacak bu madde g8y-
le olacaktır:

T.C.MERKEZ BANKASI Hesabı

Serbest mevduat

KASA Hesabı

MURTELİF ALACAKLILAR Hesabı

Ödenecek gider vergisi

GELİRLER Hesabı

Döviz ödeme emirleri komis-
yonları

Bu havale şeklinde, lehtarın seyyah olması veya için hususi-
yeti dolayısıyla ödeme, acelelik arz ediyorsa Merkez Bankasından döviz-
lerin Türk lirasına tahvilini beklemeyip havale bedeli derhal müşte-
riye ödenebilir. Bu takdirde;

MUVAKKAT VE MUTAVASSIT Hesaplar

Merkez Bankasından tahsil ve tediye edilecek havaletler

KASA Hesabı

MUHTELİP ALACAKLILAR Hesabı

Odenecek gider vergisi

GELİRLER Hesabı

Böviz Ödeme emirleri komisyonları

maddesi yapılır.

Havale ile ilgili Türk lirası Merkez Bankasından tahsil edildiğinde veya hesaba alacak kaydettirildiğinde, bu hesap şu şekilde tasfiye edilir:

KASA Hesabı

vaya bankalar, bu hesapları alacakları para ile ilgili olarak T.C.MERKEZ BANKASI Hesabıyatlarına kayıt ve vakiatlarına uygun olarak Serbest mevduat eder. Bundan sonra, bu hesapların tasfiyesi yapılır.

- (a) MuhTELİP MUVAKKAT VE MUTAVASSIT Hesaplar ve, bu hesaplardan Merkez Bankasından tahsil ve tediye edilecek havaletler
- (b) Merkez Bankasından tahsil ve tediye edilecek havaletler

-
- (c) Tahsil edilen para tahakkukatı ve bu şekilde tahakkukatı.

Bu tetkik neticesinde herhangi bir noksan talimat veya beyan olup, eksik bulunan bir vesika olduğu görülürse, muhabir derhal keyfiyetten haberdar edilir ve gerekirse rezerv yapılır.

Bu incelemeden sonra muhabirden gelen bu senetler;

TAHSİL EDİLECEK KAMBIYO SENET-

LERİ CÜZDANI Hesabı

(Döviz)

TAHSİL EDİLECEK KAMBIYO SENET-

LERİ SAHİPLERİ Hesabı

(Döviz)

hesabına tahakkuk ettirilir.

Müşteriden senet bedeli tahsil edildiğinde, şu maddeye yer verilir:

KASA Hesabı

MUVAKKAT ALACAKLILAR Hesabı

Tahsil senetleri bedeli

Bundan sonra yapılacak işlem yine iki çekilden biri ile olur:

(a) Serbest dövizli işlemlerde satış yapıldığında;

MUVAKKAT ALACAKLILAR Hesabı

Tahsil senetleri bedeli

DÖVİZ ALIM VE SATIM Hesabı

MUHTELİF ALACAKLILAR Hesabı

Ödenecek gider vergisi

ÖZLİMLER Hesabı

Kambiyo senetleri tahsil komisyonları

TAHSİL EDİLMİŞ KAMBYO SENET-

LERİ SAHİPLERİ Hesabı

TAHSİL EDİLMİŞ KAMBYO SENET-

LERİ CÜZDANI Hesabı

DÖVİZ VAZİYETİ Hesabı

(Döviz)

HARİQTUKİ BANKALAR Hesabı

Muhabir banka ismi

(Döviz)

yetleriyle birlikte belirtilmiş olmalıdır,

- (c) Tahsilin ne yoldan ve neşekilde yapılacağı sarahaten bildirilmiş bulunmalıdır,
- (d) Senet bedellerinin ödenmemesi veya kabul edilmemesi halinde, mallar hakkında yapılacak işlemin ne olduğu bildirilmiş olmalıdır,
- (e) Senetlerin protestolu olup olmadıkları, tahsilâtın tel - grafla veya mektupla ihbar edileceği ayrıca ilâve edilmiş bulunmalıdır,
- (f) Muhatapların açık adreslerinin mektup ve senetler üzerinde yazılmış olması gerekir.

Sonra bu senetler hangi mesleklerde tahsil edilecekse, or - lardaki muhabirlere gönderilmek üzere (Büyük mektupları) yazılır(1).

Tahsile gönderilecek senet bankaca alındığında şu muhasebe kaydına yer verilir (Sabit kur üzerinden):

BAŞKA YERLERDE TAHSİL EDİLECEK KAM -
BİYO SENETLERİ CÜZDANI Hesabı

BAŞKA YERLERDE TAHSİL EDİLECEK
KAMBIYO SENETLERİ SAHİPLERİ Hes.

Cüzdana alınan bu senet, tahsil edilmek üzere yabancı muha -
bire gönderildiğinde ;

(1) RECAİ, a. g. k., s. 66

BAŞKA YERLERDE TAHSİL EDİLECEK KAM-
BIYO SENETLERİ MÜTESELLİMLERİ Hesabı

BAŞKA YERLERDE TAHSİL EDİLECEK KAM-
BIYO SENETLERİ CÜZDANI Hesabı

maddesine yer verilir.

Muhabir banka, senet bedellerini tahsil ettikten sonra, an -
laşma bulunan memleketlerde tahsil edilenlerin bedellerini Merkez
Bankası kanalı ile gönderir, serbest döviz olduğu takdirde bankanın
mezdindeki hesabına alacak kaydeder. Bu tahsilâtın yapıldığına da -
ir bir mektup alındığında şu kayıt yapılır:

BAŞKA YERLERDE TAHSİL EDİLECEK KAM-
BIYO SENETLERİ SARIPLARI Hesabı

BAŞKA YERLERDE TAHSİL EDİLECEK KAM-
BIYO SENETLERİ MÜTESELLİMLERİ Hes.

Tahsil dekontunun gelmesinden sonra, banka, komisyon ve gi -
derleri düşerek kalanı müşteriye öder. İşlemin serbest döviz oldu -
ğunu kabul edip, dövizin alışı kaydını ve muhabir bankanın durumunu
belirtelim:

(a) Tahsil olan olup olmadığı;

(b) Tahsil olan olup olmadığı;

(c) Tahsil olan olup olmadığı;

(d) Tahsil ettiği dövizin, müşterinin diğer dövizleri ile birlikte

olup olmadığı,

- (e) Memleketimizde tedavülü hususunda çek üzerinde veya arkasında bir takyid olmaması gerekir,
- (f) Çığaya seyyah çeki ibraz edenin, çek üzerindeki lüzumlu yere ciro imzasını banka ilgililerinin huzurunda atması ve bu imzanın çekin alındığı anda atılan imzanın aynı olması gerekir.

Seyyah çeklerinin alışı, bir çek iştirasından başka bir çek olmadığından, iştiradaki işlemler yapılır ve aynı muhasebe kayıtları tanzim edilir.

2. Seyyah çeki satışları

Bir bankanın kambyo yetkisine haiz şubelerine evvelce muhabirleri tarafından emaneten gönderilmiş seyyah çekleri stoklarından, gönderilen havaletler bahainde ve efektif satışlarında aranılan resmi merçi müşahadelerine istinaden satış yapılır. Bundan başka turistlere de, daha evvel yaptıkları bir alışa ait alış bordrosu ibrazı partiyle veya tahvilen seyyah çeki satışı yapılabilir.

Muhbari tarafından emaneten gönderilen seyyah çekleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilmek suretiyle stoka alınır:

SAZIM HESAPLAR

Seyyah çekleri cüzdanı

NAZIM HESAPLAR

Seyyah çeklerinden alacaklılar

Yalnız, satış sırasında o çeki gönderen muhabir bankanın talep ettiği tanzim çekil ve usullerine uyulması icap eder.

Çeki gönderen muhabir banka nezdinde, bankanın döviz hesap - larının mevcut olması halinde veya kuvertürünün Merkez Bankası kana - lile gönderilmesi halinde, gönderilen havaalelerde görülen muhasebe kayıtları yapılır.

Bankaların satışında yolcuya kolaylık sağlamak üzere, değişik kupürler çeklinde vermek gerekir. Diğer taraftan, çaldırma veya za - yın anında ilgili mercilere bildirilmesi de lüzumludur.

K I S I M I V

TİCARÎ AKREDİTİFLER

K I S I M I V

TİCARİ AKKREDİTİFLER

I. GENEL ESASLAR

A- Akreditifin tarif ve mahiyeti

Bankaların geniş finansman imkânlarına sahip olmaları ve kendi hube veya muhabirleri vasıtasıyla diğer memleketlerle münasebet tesis edebilmeleri, dış ticaretin finansmanında mühim rol oynamalarını sağlar. Bankaların bu imkânı sahip olması, onların milletler arası ticaretle alıcı (ithalâtçı) ve satıcı (ihracatçı) arasında cereyan edecek alışverişlerde, malın teslimi ve mal bedelinin ödenmesi gibi hususlarda aracı olmalarını mümkün kılar.

Aynı zamanda, aynı memleketlerde bulunan ithalâtçı ile ihracatçının birbirleri hakkında tam bir bilgiye sahip olmaması, onların doğrudan doğruya kredi ile iş yapmalarına mani teşkil eder. Bu bakımdan, "ihracatçı tüccarlar, gönderdikleri malların bedelinin tahsil edilmesini garanti etmek için müşterilerinden bir banka nezdinde akreditif açılmasını isterler"(1).

Alıcının yabancı memleket satıcısının karşısına akreditif

(1) YÜCESOY, Banka....., s. 103

teklifi ile gikssasından sonra güven faktörünün düğüm noktası gözüm - lenmiş, risk ortadan kaldırılmış, dış ticaret engeli açılmış olur(1).

Ticari akreditif, ithalatçının emri ile hareket eden bir bankanın, önceden tesbit edilen şartlara uygun olarak kendi üzerine çekilecek poliçeyi ödeyeceği veya kabul edeceği hususunda ihracatçıya yaptığı bir taahhüttür(2).

Tariften de anlaşılabacağı gibi, akreditif ile, ihracatçının lehine geniş bir ödeme garantisi sağlanmış olmakta; buna mukabil ithalatçıya, mukavelesi yapılmış malı alabilmesi hususunda herhangi mutlak bir garanti verilmiş olmamaktadır(3).

Muhtelif memleketlerdeki bankaların tatbikat bakımından birbirlerinden bazı farklar arzedecekleri tabiidir. Bu farklar sebebiyle ortaya çıkacak aksaklıkların yok edilmesi, yani tatbikat bakımından beraberliğin temini maksadıyla Milletlerarası Ticaret Odası tarafından "vesikalı krediler (akreditifler) hakkında yeknesak kaideler ve teminler" adı altında bazı esaslar tespit edilmiş ve bir broşür halinde yayımlanmıştır.

B- Akreditifte kullanılan belgeler

Akreditif işlemlerinde kullanılan ve milletlerarası bir önemi haiz olan belgelerin belli başlıları şunlardır:

- (a) Poliçe
- (b) Konimento
- (c) Fatura
- (d) Sigorta poliçesi

(1) ERLAÇIN, A. G. K., s. 105

(2) ÇELEBİCAN, A. G. K., s. 34

(3) Helmut LIPPERT: Nationaler und internationaler Zahlungsverkehr, Wiesbaden 1960, s. 114

1. Poliçe

Poliçe, alacaklı tarafından borçlu üzerine çekilen ve belli bir meblâğın belli bir süre sonunda veya ibrazında, poliçede belirtilen kimseye veya emrine ödenmesini gerektiren bir belgedir(1).

İhracatçı, çekeceği poliçeyi vadeli veya vadesiz olarak ve satmış olduğu mal bedeli üzerinden tanzim edecektir. Bu da, malların ithalatçıya gönderilmesinden sonra, ilgili belgelerin bankaya teslimi sırasında yapılır.

Milletlerarası ticarete ödemelerin akreditif ile yapılması halinde poliçeler, ithalatçının üzerine değil de, bir bankanın üzerine keşide edileceğinden, ticarî senetten ziyade bankanın kabul ettiği poliçe mahiyetini kazanmakta ve bu da, dış ticareti emniyetli bir hale getirmektedir(2).

2. Konşimento

Konşimento, gemi acenteleri tarafından düzenlenerek malı yükletene verilen, malların teslim alındığını ve kararlaştırılan şekilde nakledilip gönderilene teslim edileceğini belirten bir belgedir.

Bir navlun mukavelesi mahiyetini taşıyan konşimento, mal üzerinde tasarruf hakkı veren bir belgedir. Konşimentolar, nama veya emre yazılı olmak üzere iki şekilde tanzim edilebilir. Nama yazılı konşimentoların ciro yoluyla dövrü kabil olmadığı için, akreditif işlemlerinde pek kullanılmaz, bankalar tarafından da umumiyetle kabul edilmez.

Emre yazılı konşimentolar, ya iskonto eden veya akreditifi

(1) ÇELİKBİCAN, a. g. k., s. 38

(2) KRAEMER - d'ARLIS - ROOT, a. g. k., s. 600

açan banka, ya da ithalatçı emrine düzenlenirler(1).

Konışmentonun bankaya verilmesi istendiğinde yükletenin emrine devredilmesi gerekirse de, kambiyo mevzuatı aracı bankanın emrine tanzimini icap ettirir(2).

Türk Ticaret Kanununun 1098. maddesine göre, konişmento aşağıda yazılı hususları ihtiva eder:

- (a) Taşıyanın ad ve soyadını veya ticaret ünvanını,
- (b) Kaptanın ad ve soyadını,
- (c) Ceminin ad ve tabiyetini,
- (d) Yükletenin ad ve soyadını veya ticaret ünvanını,
- (e) Gönderilenin ad ve soyadını veya ticaret ünvanını,
- (f) Yükleme limanını,
- (g) Boşaltma limanını veya buna dair talimat alınacak yeri,
- (h) Gemiyeye yüklenen veya taşınmak üzere teslim alınan malların cinsi, ölçüsü, sayı veya tartısı, markaları ve hariçten belli olan hal ve mahiyetleri,
- (ı) Havluna ait parçılar,
- (i) Tanzim olunduğu yer ve gün
- (j) Tanzim olunan nüshaların sayısı.

Genel olarak dört nüsha tanzim edilen konişmentodan bir nüshası kaptanda kalır. Biri gemi acentesinde, biri de malı gönderene verilir. Geri kalan nüsha da, malı alacak olana gönderilir. Kaç nüshadan ibaret olduğu konişmentonun üzerine yazılır ve birinin ibrazında diğerlerinin hükümsüz olduğu ilâve edilir. Konişmentonun bu şekilde birden fazla nüsha olarak tanziminden maksat, herhangi bir nüsha sayı olduğunda diğerle malların çekilebilmesini temin içindir. Ancak, malı gönderen şahsın fena niyetle hareket ederek konişmento

(1) ÇELEBİCAN, a. g. k., s. 39

(2) ATAŞ, a. g. k., s. 233

nüshalarının her birini ayrı ayrı muameleye koyması mülkündür. Bunu önlemek gayesiyle, akreditif işlemlerinde muhabire verilecek talimatta koniğmentoların takım gönderilmesi şart koşulmalıdır.

Yük gemiye alınır alınmaz taşıyan, yükün teslim alındığı sırada verilmiş olan muvakkat makbuzun iadesi mukabilinde yükletenin istediği kadar "yükleme koniğmentosu" tanzim eder(1). Bir de "tesellüm koniğmentosu" vardır ki, bu da malların taşınmak üzere taşıyan tarafından teslim alındığını ve fakat malların henüz gemiye yüklendiğini gösterir bir belgedir. Tesellüm koniğmentosuna malların ne zaman ve hangi gemiye yüklendiği olduğuna dair şerh verildiği takdirde bu koniğmento "Yükleme koniğmentosu" hükmündedir(2).

Tesellüm koniğmentoları, malların yüklenme zamanı, dolayısıyla boşaltma limanına varış zamanı hakkında kesin bir bilgi vermedikleri için gerek ithalatçı gerekse bankalar tarafından yeterli görülmezler(3).

3. Fatura

Fatura, ihracatçı tarafından düzenlenerek ithalatçıya verilen, satılan malın fiyatını ve miktarını gösteren, malların satış aktinde belirtilen niteliklere uygun olup olmadığını tespiti yarayan bir belgedir. Bir fatura şu hususları ihtiva eder:

- (a) Satıcının ad ve adresi,
- (b) Alıcının ad ve adresi,
- (c) Borcun ödenme şekli,
- (d) Satış şartları (cif, fob, fas),
- (e) Yüklenme ve boşaltma limanı,
- (f) ihracat ve ithalat perai numarası.

(1) Cevat YÜCESOY: Muhasebe Dereleri, İstanbul 1964, s. 39

(2) T.T.KANUNU madde 1097

(3) ÇELEBİCAN, S. G. K., s. 40

Banka, malların akreditif şartlarına uygunluğunu faturada belirtilen hususlar ile akreditif mektubundaki şartları mukayese etmek suretiyle inceler.

Diğer ticaret ile ilgili olarak şu nevi faturalar kullanılır:

- (a) Proforma faturalar
- (b) Original faturalar
- (c) Konsolosluk faturaları (tasdikli fatura)
- (d) Navlun faturası

Proforma fatura, satıcının satmak istediği malların evsafı, fiyatı ve satış şartları hakkında müşteriye bir fikir verebilmek maksadı ile verdiği teklif faturasına denir(1). Yurdumuz gibi, ithalat için döviz tahsis ettirilmesi gereken memleketlerde, hükümet makamlarına ibraz edilmek üzere önceden proforma fatura alınması icap eder(2).

Original fatura, satış işleminin gerçekleşmesinden sonra satıcı tarafından alıcıya gönderilen fatura nevidir. Konsolosluk faturası veya tasdikli fatura ise, ihracatçının düzenlediği original faturayı ithalatçı memleketin konsolosluğuna, faturadaki fiyatın uygunluğunu tasdik ettirdiği şekildedir. Bu tasdik işi her memleket için mecburi değildir; ithalatı yapan memleket mevzuatı bunu icap ettiriyorsa, tasdik işleminin ihracatçı tarafından yerine getirilmesi lâzımdır.

Navlun faturası, taşıt ücretinin ödenmiş olduğuna dair nakliyeciler tarafından kesilen fatura nevidir. Bu fatura ithalatçının bankası tarafından istenir(3).

(1) YÜCESOY, Muhasebe....., s. 31

(2) ATAŞ, a. g. k., s. 289

(3) ATAŞ, a. g. k., s. 240

Bir akreditifte bu belirtilenlerden başka, hiç bir şekilde kredi münasebetine ve malî sorumluluğa tesiri olmayan taraflar da yer alır, bunlar da(1); "ihbar eden banka", "Ödemede bulunan veya kabul eden banka" ile "mutavassıt banka" dır. Fakat burada ihbar eden banka ile Ödemede bulunan veya kabul eden bankanın aynı banka - lar olduğu kabul edilecektir. Yine tatbikatta genel olarak teyit eden banka da aynı banka olmaktadır.

Buna göre diğer akreditif tarafları da şunlar olacaktır:

- (5) Muhabir (mutavassıt) banka
- (6) İskonto eden banka

1. Akreditif Âmiri

Akreditifin açılması, ihracatçı ile ithalâtçı arasında akte- dilecek bir satış mukavelesiyle kararlaştırılır. Mukaveledeki bu şartın yerine getirilmesi ithalâtçının görevidir. Bu bakımdan, akre- ditifi açtıran şahıs sıfatıyla ithalâtçı "akreditif Âmiri (opener)" durumundadır. Buradaki Âmir kelimesi, ithalâtçının ihracatçı lehine akreditifin açılması için kendi memleketindeki bir bankaya emir ver- mesini ifade eder.

2. Âmir banka

Akreditif Âmiri olan ithalâtçıdan aldığı emir üzerine akredi- tifi açan bankaya "Âmir banka (The issuer)" adı verilir.

İthalâtçı ve ihracatçı arasında yapılmış olan satış mukavele- si bankayı ilgilendirmez. Akreditif işlemi, ithalâtçının banka ile bu hususta ayrıca yapacağı akreditif mukavelesiyle başlar. Bir kredi

(1) Grover C. HUBBNER - Roland L. KRAMER: Foreign Trade Principles and Practices, New York 1942, s. 448

sözleşmesi olan akreditif muamelesi ile, akreditiften doğan borçların ödenme şekli tespit edilir. Bundan sonra banka, lehtara kendi üzerine çekeceği poliçeyi ödeyeceğine dair taahhüdünü gösteren bir akreditif mektubu hazırlayarak, muhabiri veya akreditif amiri vasıtasıyla ihracatçıya gönderir(1).

3. Akreditif lehtarı

Akreditif amiri (ithalâtçı) tarafından lehine akreditif açılan ihracatçı "akreditif lehtarı (The beneficiary or accreditee)" durumundadır. Zira, ihracatçı sattığı mallardan dolayı alacaklı duruma geçmiştir.

Lehtar lehine açılan akreditifi kullanabilmek için, akreditifin yürürlük süresi içinde malları yükleyip buna ait belgeler ile alacağı tutarında, akreditifi açan banka üzerine çekeceği poliçeyi muhabir bankaya ibraz etmesi gerekir.

4. Teyit eden banka

Lehtar (ihracatçı), akreditifi açan bankanın itibarına yetersiz bulduğu takdirde, kendi memleketinde bulunan bir bankanın da keşide edilecek poliçenin ödeneceğine dair taahhütte bulunmasını isteyebilir. Bazı hallerde ise, ithalâtçının memleketindeki kambiyo kurakabe mercilerinin, akreditif bedelini transfer etmek için izin vermeyeceğinden korkan ihracatçı, kendi memleketindeki bir bankanın, açılan akreditifi teyit etmesini gerekli görür(2).

Bu gibi durumlarda, akreditif bedelinin amir banka tarafından ödenmediğinde kendisi tarafından ödeneceğini lehtara taahhüt eden

(1) ÇELEBİCAN, a. g. k., s. 35

(2) ÇELEBİCAN, a. g. k., s. 37

bankaya "akreditifi teyit eden banka (The confirming bank)" denir. Akreditif ekseriyetle teyit edildiğinden, ihbar eden ile teyit eden aynı bankadır(1).

5. Muhabir (mutavassıt) banka

Akreditifi âsiri tarafından lehine açılan akreditife istinaden lehtar tarafından akreditif limiti dahilinde üzerine keşide edilecek poliçeyi ödeyecek veya kabul edecek olan banka "muhabir veya aracı banka (The negotiating bank or negotiator)" adını alır. Bu banka, akreditifi açan bankanın muhabiri veya ajanı olabileceği gibi lehtarın bankası da olabilir(2).

Burada dikkat edilmesi gereken husus, ithalâtçının memleketindeki bankanın ithalâtçı için faaliyette bulunmasına mukabil, ihracatçının memleketindeki bankanın ihracatçının müvekkili olarak değil, esas itibariyle ithalâtçının memleketindeki banka namına faaliyette bulunduğudur(3).

6. İskonto eden banka

Lehtar, akreditife dayanarak çektiği ve muhabir banka tarafından âsir banka adına kabul edilen poliçeyi, eğer vadeli ise, vade sonuna kadar elinde tutmak istemeyip kendi memleketindeki bir bankaya kırdırabilir. Bu vadeli poliçeyi, vade hitamına kadar geçecek zaman içinde işleyecek olan faiz ve komisyonu, poliçenin nominal değerinden düştüktan sonra kalan miktarı lehtara ödemek suretiyle vadesinden önce satın alan banka "iskonto eden banka" adını alır. Vade geldiğinde bu banka, poliçeyi muhabir bankaya ibraz ederek bedelini tahsil eder.

(1) HUEBNER - KRAMER, a. g. k., s. 448

(2) UNAY, a. g. k., s. 294

(3) Johannes ZAHN: Banktechnik des Aussenhandels, Wiesbaden 1962, s.10

Bir banka, bu şekilde poliçe alıp satmayı her zaman için isteyecektir, zira bu hizmetinden dolayı faiz ve banka giderlerini elde etmiş olacaktır(1).

D- Akreditif neveleri

Akreditifleri şu şekilde bir sınıflandırmaya tabi tutabiliriz:

- (a) Hukuki ve ekonomik bakımından,
- (b) Akreditifi açan banka bakımından,
- (c) İhracatçıya ödemede bulunurken belgelerin talep edilip edilmemesi bakımından,
- (d) Açılış şartları ve şekillerine göre.

Akreditifleri hukuki ve ekonomik bakımdan şu şekilde gruplandırabiliriz(2): Hukuki bakımdan, teyitsiz rücu edilebilir akreditifler ile rücu edilemeyen akreditifler. Rücu edilemeyen akreditifler de, teyitli veya teyitsiz olabilir. Bankalar tatbikatında ekonomik yönden ise, nakdi akreditifler ile mal veya vesika mukabili akreditifler tefrik edilebilir.

"Akreditifi açan banka ithalatçının memleketindeki banka olduğu zaman, bu tarz akreditife ithalat akreditifi (Import letter of credit) denir. Fakat, kambiyo değişikliklerinden korunmak maksadiyle akreditifin ihracatçının memleketindeki bir banka nezdinde açtırılması şart koşulabilir; Bu durumda, ithalatçının kendi bankası kanalıyla ihracatçının memleketindeki bir banka nezdinde akreditif aç -

(1) HUBNER - KRAMER, a. g. k., s. 449

(2) Hans Theodor PFALZER: Bank und Sparkassenbuchhaltung in der Praxis, Wiesbaden 1959, s. 53-54

tırması gerekir, ki bu nevi akreditife ihracat akreditifi (Export letter of credit) denir"(1).

İthalât akreditifi, bir bankanın kefaletiyle, ithâl edilecek mal bedelini karşılamak üzere, muayyen bir tutarın muayyen şartların yerine getirilmesi karşılığında üçüncü bir şahıs lehine muhabire verilen bir havale emridir.

Banka, ihracatçıya ödemedi bulunurken ondan ya sevkettiği malları temsil eden belgeleri talep eder veya etmez. Bu bakımdan akreditif, vesikalı kredi ve vesikasız kredi olmak üzere ikiye ayrılır. Vesikalı kredi (Documentary credit), ihracatçının ihraç belgelerini bankaya teslim etmek suretiyle poliçe keşide edebilme hakkına sahip olabildiği akreditif nevidir. Bu işlemin, bankalar bakımından daha ileri ve daha sürekli bir çekli de lentarin, yani ihracatçının bankaya belgeleri vermeden dahi poliçe çekebilmeğe yetkili kılınması çeklindeki akreditif işlemleridir(2). Bu akreditif çekline de, vesikasız kredi veya basit akreditif (Clean or open credit) denir.

Kısaca belirttiğimiz olduğumuz bu akreditif nevilerinden sonra, bilhassa bizim üzerinde duracağımız tasnif çekline gelmiş bulunuyoruz. Kaldı ki, akreditif çekilleri muhtelif maksat ve şartlara uygun olarak çok çeşitlilik arzeder(3).

Akreditifler, açılış şartları ve çekillerine göre şu şekilde sınıflandırılır:

(1) Âmir banka tarafından vadesinden önce iptalinin mümkün olup olmaması bakımından;

(a) Rücu edilemeyen akreditif,

(b) Rücu edilebilen akreditif,

(2) Muhabir bankanın mesuliyet yüklenip yüklenmemesi baki -

(1) THOMAS, a. g. k., s. 496

(2) ATAŞ, a. g. k., s. 243

(3) HUERNER - KRAMER, a. g. k., s. 447

mindan;

(a) Teyitli akreditif,

(b) Teyitsiz akreditif,

(3) Bir defa kullanılmakla hükmünü kaybedip kaybetmeyeceğine göre;

(a) Âdi akreditif,

(b) Rotatif (döner) akreditif,

(4) Lehtar tarafından üçüncü bir şahsa devredilip edilemeye bakımından;

(a) Devredilebilen akreditif,

(b) Nakledilebilen akreditif,

(c) Bölünebilen akreditif,

(5) Akreditife istinaden yapılacak ödemenin şekline göre;

(a) İbrahimde ödemeli akreditif,

(b) Kabul kredileri,

(6) Karşılıklı akreditifler,

(7) "Red Clause" ihtiva eden akreditif.

1. Âmir banka tarafından vadesinden önce iptalinin mümkün olup olmaması bakımından

a- Rücu edilemeyen akreditif

Lehtarın kararlaştırılan şartları tamamen yerine getirmesi üzerine, akreditifin vadesi dahilinde çekilecek poliçelerin akreditifi açan banka tarafından kabul edileceği veya ödeneceği hususunda kati bir taahhüdü ihtiva eden akreditiflere "rücu edilemeyen akreditif" denir. Bu yeni bir akreditif, tarafların (lehtar, âmir banka, muhabir banka) muvafakati olmadan iptal edilemez ve hükümleri değiştirilemez.

Eücu edilemiyen akreditifler belirli bir müddet ve belirli bir miktar üzerinden ağılar ve lehtara ihbarından sonra yapılacak tadilat veya iptal, lehtar tarafından kabul edilmediği takdirde meri - yete giremez.

Milletlerarası ödemelerde geniş ölçüde kullanılan bu nevi akreditiflerde lehtar, akreditif şartlarına tamamen riayet etmesi halinde, belirtilen müddet kendisi tarafından çekilecek poliçenin âmir bankaca kabul veya ödeneceğinden tamamen emindir. Çünkü, muvafakatinin alınmadan akreditifin vadesine kadar iptal veya tadil edilmeyeceğini bilir.

b- Eücu edilebilen akreditif

Eücu edilebilen akreditif, âmir banka tarafından lehtara bildirilmeden her an iptal edilmesi mümkün olan akreditif çeşididir. Bu çeşit akreditifler, iptaline dair ihbar yapılmamış bulunduğu sürece hüküm ifade eder(1).

"Eücu, akreditiften faydalanma imkânını veren muhabir bankaya ulaşınca kadar, müşteri akreditifi açan bankaya, bu banka da ihracatçının memleketindeki bankaya karşı taahhüt altına girmiş olur. Eücu, lehtara normal olarak bildirilir; ancak, bankalar hukuki bakımdan bununla mükellef değildirler"(2). Akreditifin tadili veya iptali, bu hususun muhabir bankaya (veya şubeye) bildirildiği andan itibaren hüküm ifade eder(3).

Ihbardan önce yapılan ödemelerin kabul edileceği hususunda bir kayıt mevcutsa, akreditifin iptalini ihbar etmek gerekir.

Poliçe ile ilgili belgelerin lehtar tarafından muhabir banka-

(1) ATAT, a. g. k., s. 245

(2) ZAHN, a. g. k., s. 22

(3) ÇELİBİCAN, a. g. k., s. 48

ya ibraz edilmesi halinde, akreditifin bankaca ve dolayısıyla akreditif âmirince iptaline ve tadiline imkân yoktur. Daha açık bir şekilde ifade edilmek istenirse, eğer rücu edilebilen bir akreditifin tadiline veya iptaline dair inbarname akreditifi inbar eden banka tarafından alınmadan, sevk belgeleri lehtar tarafından ibraz edilmiş ve ödeme yapılmış ise, bu ödeme muteber sayılır ve akreditifi açan banka bu parayı muhabetine ödemek mecburiyetindedir. Bu sebeple, kabili rücu akreditiflerde ithalâtçının akreditifin iptali veya tadili hususunda vereceği talimat yazılı ve sarih olmalıdır(1).

Rücu edilebilen akreditifler, banka ile lehtar arasında hukuki bir bağ meydana getirmez(2). Bu bakımdan, bu nevi akreditifte iptal her zaman için bahis konusu olabileceğinden, lehtarın durumu tehlikeli sayılır. Çünkü akreditif lehtarı, malları gönderdikten sonra belgeleri ve poliçeyi bankaya ibrazından önce akreditif iptal edilmiş ise, lehine açılan akreditiften istifade edemeyecektir. Bu sebepten, bu çeşit akreditiflere dış ödemelerde çok az baş vurulur; ancak, doğru olarak tanınmış firmalara açılabilir.

Diğer taraftan banka, zahiren her an akreditiften rücu etme hakkına sahip ise de, haklı bir sebep olmadıkça bunu yapmayacaktır; zira, rücu, başka bir banka nezdinde yeni bir akreditifin açılmasına imkân verilecek şekilde münasip olmayan bir zamanda vuku bulduğu takdirde, taraflardan biri, hasıl olan zararı tasmin ettirme dileğinde bulunabilir(3).

Rücu edilebilen akreditifler belli bir vade ile açılabilir.

(1) Mübin DİKEL: Banka - Banka Muameleleri - Banka Muhasebesi, Ankara 1964, s. 335

(2) HUMMER - KRAMER, a. g. k., s. 449'dan: Bergh, International Chamber of Commerce, Uniform Customs and Practice for Commercial Documentary Credits (1933)

(3) Hermann HEROLD: Das Kreditgeschäft Der Banken, in Hamburg 1959, s. 158

Açılan akreditifin rücu edilenliyen akreditif olduğu hususunda bir açıklamaya yer verilmemiş ise, bir meriyet müddeti beyan edilmiş ol-
sa bile, rücu edilebilen akreditif olarak kabul olunur(1). Rücu edi-
lebilen akreditiflerin, belirli bir vade ile açılmayıp iptaline ka-
dar muteber olmak üzere de açılması mümkündür.

Eğer bir tarihte tasrih edilmemiş ise, kabilirücu bir akre-
ditifin vadesi, nesdinde akreditif açılan banka tarafından lehtara
inharda bulunulduğu tarihten itibaren altı ay sonra sona ermiş addo-
lunur(2).

2. Muhabir bankanın mesuliyet yüklenip yüklenmemesi bakımın- dan akreditif çeşitleri

a- Teyitli akreditif

Akreditif âmiri (ithalâtçı) tarafından lehine akreditif açıl-
dığını, âmir bankadan aldığı talimat üzerine lehtara (ihracatçıya)
tebliğ eden muhabir banka, kendisinin de bu akreditifi kabul ve te-
yit ettiğini bildirmesi, yani âmir bankanın taahhüdünü yerine getir-
memesi halinde çekilen poliçeyi kendisinin bizzat ödeyeceğini taah-
hüt etmesi "teyitli akreditif" i meydana getirir. Bu suretle, akre-
ditifi açan ve teyit eden bankaların her ikisi de ihracatçıya kefâ-
lette bulunmuş olmaktadır(3). Bunlardan en önemli olanı da, akredi-
tif lehtarı olan ihracatçının kendi mesaleketindeki malî itibarı ken-
disince bilinen bir bankanın ödeme taahhüdünü elde etmiş olmasıdır.
Böylece lehtar, alacağını güven altına almış olur.

Yalnız akreditifi teyit eden banka, lehtarın çekeceği poli-
çeyi ödeyeceğini taahhüt ederken poliçenin akreditif şartlarına uy-

(1) ZAHN, a. g. k., s. 21

(2) Vesikalı krediler (akreditifler) hakkında yeknesak kaide ve tea-
müller, Milletlerarası Ticaret Odasının 222 sayılı Broşürü, m. 38

(3) ZAHN, a. g. k., s. 13

gun olarak tanzim edilmiş olduğunu kabul eder.

Bankalar, sadece rücu edilemeyen akreditifleri teyitli olarak açmak isterler. Çünkü, bu nevi akreditiflerin iptal ve tadil edilmeleri tarafların muvafakati olmadıkça bahis konusu olamayacağından, lehtarın memleketindeki bankalarca kolayca teyit edilir. Halbuki, iptal ve tadili her zaman için mümkün olan ve bunun için de tarafların ayrı ayrı muvafakatının alınmasına lüzum olmayan rücu edilebilen akreditifler, iptal ve tadil bahis konusu olduğunda malî sorumluluğun tamamen muhabir bankaya geçmesine sebep olur. Âmir bankasının malî sorumluluğunu üzerine almak istemiyen ihracatçının memleketindeki bankalar bu nevi bir akreditifi teyit etmeyeceklerdir. Bu şekilde akreditifi teyit edecek olan bankaların malî mesuliyete yüklenmek istememeleri, Âmir bankaların rücu edilebilen akreditifleri teyitli olarak açmalarına mâni teşkil eder.

Rücu edilemeyen bir akreditifin teyitli akreditif haline gelebilmesi için, muhabir bankanın Âmir bankadan aldığı talimat gereğince lehtara inbarı yaparken, kendi teyidini de belirtmesi gerekir; aksi takdirde bu, sadece rücu edilemeyen akreditif nevi olur. Âmir bankanın talimatına istinaden muhabir banka da akreditifi lehtara teyit ediyorsa, o zaman rücu edilemeyen ve teyitli akreditifin mevcudiyetinden söz edilebilir.

Âmir bankadan gelen talimat üzerine akreditifi teyit eden banka, lehtara akreditifin kendisi tarafından da teyit edildiğini bildirdiği andan itibaren taahhüt altına girmiş olur. Bu taahhüdü diğer tarafları ilgilendirmeyip, doğrudan doğruya lehtarla kendisini ilgilendirdiği için, akreditifin iptali veya şartlarının değiştirilmesi hususunda Âmir bankadan bir talimat alsa bile, bunu tatbik etmekle mükellef değildir(1)

(1) UNAY, a. g. k., s. 285

b- Teyitsiz akreditif

İhbar eden banka yani ihracatçının bankası akreditifi lehtar tebliğ ederek, tediye hakkında kendi garantisini ilgilirmesse böyle akreditife teyitsiz denir(1). Sadece rücu edilebilen akreditifler teyitsiz olarak açılır.

Rücu edilebilen akreditiflerin her zaman için değiştirilmesi ve iptali iakân dahilinde olduğundan, hiç bir muhabir banka akreditifi açan bankanın kabullenmek istemediği bir sorumluluk altına girmek istemiyecektir. Diğer bir deyişle, rücu edilebilen akreditifleri iptal selâhiyetinin âmir bankanın elinde olup, muhabir bankayı lehtara karşı bu nevi akreditifi teyit edip sorumluluk yüklenmekten alıkoyar.

Bu durumda ihracatçının memleketindeki banka, ihracatçı ile ithalâtçının memleketindeki banka (âmir banka) arasında sadece bir teknik mutavassıt yürütme yeridir ve akreditiften sorumlu olan sadece ithalâtçının memleketindeki bankadır(2).

Lehtarın teyitsiz akreditifi kabul etmesi, onun akreditifi açan bankanın itibarı ve malî durumuna kuvvetli bulup bulmamasına bağlıdır; âmir bankanın itibarı ve malî durumu iyi ise, akreditifin teyit edilmesini istemiyebilir, aksi takdirde, mahalli bir bankanın akreditifi teyit etmesini ister.

3. Bir defa kullanılmakla hükaânü kaybedip kaybetmeyeceğine

göre

a- Âdi akreditif

Âdi akreditif, akreditif talimatında belârtilen miktarlardan

(1) ASAPKAN, a. g. k., s. 143

(2) ZAHN, a. g. k., s. 13

yenilenmiş olur.

Bir rotatif (döner) akreditif belirli bir miktar üzerinden açılır, fakat dış ticaretle ekseriyetle şu üç tipine rastlanır(1):

- (a) Bir defada belirli bir tutar üzerinden bir tek poliçe keşidesine imkân veren kredi nevi. Bu durumda, ihbar yapan bankanın poliçeyi kabul etmesi üzerine, ödeme kolaylığı aynı miktar üzerinden bankaya tekrar temin edilmiş olur.
- (b) Keşide edilecek toplam meblâğ sınırlandırılmayıp, herhangi bir anda ödenecek olan poliçeler tutarı sınırlandırılmış olan akreditif nevi. Bu nevi döner akreditifte, lehtar tarafından tespit edilen tutar üzerinden çekilecek poliçe bedeli ödendiğinde, akreditif bu tutar kadar yenilenmiş olacaktır.
- (c) Üçüncü tip, muayyen bir devre zarfında keşide edilebilecek poliçelerin miktarı bakımından sınırlandırılmış akreditif çeşitidir.

4. Lehtar tarafından üçüncü bir şahsa devredilip edilememesi bakımından

a- Devredilebilen akreditif

Devredilebilen akreditif, yalnız bir defaya mahsus olmak üzere ve muhabir bankaya verilen talimatta akreditif âmiri tarafından akreditifin devredilebileceğine dair bir açıklamaya yer verilmesi şartıyla lehtarın, lehine açılan akreditifi aynı memleketteki üçüncü bir şahsa devredebilme imkânına sahip olduğu akreditif nevidir. Âmir banka tarafından muhabir bankaya verilen talimatta akreditifin dev -

(1) WALTON, a. g. k., s. 59

redilebileceğine dair bir sarahat yoksa akreditif, lehtar tarafından üçüncü bir şahsa devredilemez.

Bu nevi akreditiflerde, akreditif şairi, akreditif lehtarını değiştirmek selâhiyetine sahiptir, zira lehtar bu akreditifi başkasına devredebilme yetkisine sahiptir(1).

Ancak, akreditif devredilebilecek şekilde açılmış olsa bile, banka her zaman için akreditifin devrini kabul etmeyebilir, çünkü banka kararsız kimselerin lehine akreditif açmaya veya bunu teyit etmeye zorlanmasa(2).

Devredilebilen akreditiflerin başlıca nitelik ve özellikleri şunlardır(3):

- Bu çeşit akreditifler ancak bir defa devrolunabilir.
- Devirde, ilk akreditifteki esas şartlar değiştirilmez, sadece miktar, mal fiyatı, akreditif vadesi ve son tarihi değiştirilebilir.
- Akreditifin ilk lehtarı, ikinci lehtarın faturalarından eksik olan kısımları kendi faturaları ile tamamlar ve akreditifin bu kısmını alabilir.
- Akreditif şairi ile ilk lehtarın ve devredilen üçüncü şahsın isimlerinin birbirlerine ve şartların da yeni lehtara iletildiği banka ile ilgili olarak banka tarafından direkt olarak banka tarafından bildirilmesi gerektir.
- Akreditif devrolununca, birinci lehtar, alıcı durumuna girmiş olur. Bu sebeple banka, birinci lehtar alıcı olarak göstermek suretiyle ikinci lehtar için yeni bir akreditif açar.

Kendisine akreditif devredilen ikinci lehtar, bunu diğer bir

(1) DİKEK, a. g. k., s. 336

(2) ENHOLD, a. g. k., s. 161

(3) ATAŞ, a. g. k., s. 247

şeklinde olabileceği gibi, lehtar tarafından belgelere ibrazlı poliçe ilâştirilerek bankaya vermek suretiyle de olabilir.

İbrazında Ödemeli akreditif, mal bedelinin hemen tahsiline imkân vermesi ve lehtar tarafından faiz masrafına katlanılmasına sebep olmaması bakımından tercih edilen bir usuldür. Fakat, ithalâtçı bakımından peşin ödemeyi gerektirir.

b- Kabul kredileri

Akreditife istinaden yapılacak ödemenin diğer bir şekli de, lehtarın ibraz edeceği vadeli bir poliçenin banka tarafından kabulü şartıyla açılacak akreditif nevidir. Bu nevi akreditifte, ancak lehtarın keşide ettiği poliçenin bankaca kabulüne karşılık belgeler lehtar tarafından bankaya ibraz edilecektir. Bu nevi akreditiflere kabul kredileri adı verilir. (Bu konu ayrı bir başlık altında inceleneceği için üzerinde burada daha fazla durulmayacaktır.)

6. Kargıllıklı akreditif

Bir ithalât akreditifinin kargıllığını bir ihracat akreditifi teşkil ediyorsa bu çeşit akreditife "kargıllıklı akreditif (Back to back)" denir. (Back to back) akreditifler kapital eksikliği hisse - den ticaret erbabına yardım gayesini matuftur(1). Ve şu durumlarda kargıllıklı akreditife ihtiyaç duyulur(2):

- (a) Müstahsil, ihracatçıdan teminat istediği zaman,
- (b) İhracatçı lehine, ithalâtçının kendi bankası vasıtasıyla, ihracatçının memleketindeki bir banka nezdinde açtardığı akreditif devredilebilir olmadığı takdirde,
- (c) Veya devredilebilir akreditif olmasına rağmen, müstahsil

(1) Turhan TUNAY: Dış Ticaret Bankacılığı, İstanbul 1954, s. 35

(2) LIPPERT, a. g. k., s. 114

İçin bu yeterli bir garanti teşkil etmediği zaman.

Bundan başka, ithalat akreditifi açtıran bir müşteri, sonuncu alıcı durumunda olmayıp malı henüz almadan başkasına satarsa, satın alma hakkını kendi alıcısına karşı bir banka akreditifi ile emniyete almak ihtiyacını umumiyetle hissedecektir, zira karşılıklı akreditifi emniyet unsuru telâkki eden banka, herhangi bir ödeme yapıl - maksızın ithalat akreditifi açma temayülündedir(1). Bunu daha açık olarak ifade etmek istersek; Eğer ithalatçı, ithal ettiği malları diğer bir memleketteki alıcıya satacaksa, bu alıcı tarafından lehine açılan akreditifi (ihracat akreditifi) bankaya karşılık göstererek - durumu bankaca tatminkâr görülmese de - satıcısı lehine kendi bankası nezdinde akreditif (ithalat akreditifi) açtırabilir.

İthalat akreditifini açan bankanın, bu akreditif şartları ile buna karşılık olarak nezdinde açılmış bulunan ihracat akreditifi şartları arasında kendi aleyhine bir fark bulunmamasına, bu meyanda ithalat akreditifindeki mal fiyatının daha düşük, vadesinin ise کافی derecede kısa olmasına bilhassa dikkat etmesi lâzımdır.

"Böyle bir kredi, her durumda banka için bir riziko teşkil etmektedir, zira aralarında herhangi hukuki bir bağlantı bulunmayan bu iki akreditif arasında ihtilâf kolayca belirebilir. Nitekim, ara müşteri faturalarını zamanında veya hiç tevdi etmemekle güçlükler yaratabilir"(2). Bu bakımdan ithalat akreditifini açan banka, karşılıklı akreditifi bir garanti olarak görmek isterse, bu akreditifin rücu edilemeyen olmasını isteyecektir.

Bundan başka, ithalat akreditifini açtıran akreditif âmirinin (ithalatçısının), ihracatçısının göndermiş olduğu belgeler yerine kendi faturalarını ikame etmek suretiyle, kendisinin lehine açılan ihracat

(1) ZAHN, a. g. k., s. 27

(2) ZAHN, a. g. k., s. 27

2. Müşteriler hakkında istihbarat yapılması ve marj tahsili

Banka, müşterisinin (ithalatçının) mal ithali için kaambiyo mevzuatına uygun olarak ilgili mercilerden aldığı belgelerle müracaatı üzerine, ithalatçı ile ihracatçı arasında aktedilmiş olan satış mukavelesini tetkik ederek için mahiyetini tespit eder. Açılacak akreditif, yüzde yüz nakitle veya bir kısmı nakit geri kalanı kredi yolu ile karşılanabilir.

Yüzde yüz bedelleri tahsil edilmek suretiyle açılan akreditiflerde, akreditif tutarının tamamı açan bankaca tahsil edildiğinden, herhangi bir kredi mevzuu yoktur(1). Fakat açılacak akreditifin tamamı nakitle karşılanmayacaksa banka, ithalatçının malî ve itibarî durumunu tetkik eder. Muamelelerin nakitle karşılanmayan kısmının, bankanın ithalatçıya tesbit ettiği veya yeniden tesbit edeceği kredi ve bu kâfi gelmesse göstereceği kefilin kredisi dahilinde esas kılması esastır(2).

Banka, müşterisinin durumunu tetkik ettikten sonra tayin ettiği marjı tahsil eder ve geri kalan kısmı krediye bağlar. Banka, akreditifin kredili olan kısmı için müşterisinden maddî veya şahsî teminat isterse alabilir.

3. Akreditifin açılması için âmirin (ithalatçının) ibraz edeceği evrak

a- Talepname (teklifname)

Banka, akreditif işlemine başlamak için müşteriden bir talepname (teklifname) alır. Bu talepnamede, gereken başlıca bilgiler

(1) TUNAY, a. gk., 35

(2) UNAY, a. g. k., s. 295

Bu kontrolün yapılması sırasında muhabir bankanın bilhassa şu hususlara dikkat etmesi lâzımdır:

- Poliçe, usulüne ve akreditif şartlarına uygun olacak şekilde tanzim edilmişdir,
- Akreditifin tutarı poliçe bedelini karşılayabilecek miktardadır,
- Akreditife istinaden satıcı (lehtar) tarafından çekilecek poliçenin, âmir banka tarafından ödeneceğine dair bir taahhütte bulunulmuşdur,
- Akreditifin yürürlük süresi bitmişdir,
- Malların yükleneceği zamanında yapılmıştır,
- Akreditif rücu edilemeyen olarak açılmışsa, müddetin geçip geçmediği,
- Akreditif rücu edilebilir şekilde açılmışsa, iptali hususunda bir inbarın mevcut olup olmadığı,
- Talimat mektupla bildirilmişse, âmir bankanın mektuptaki imzalarının sirkülere uygun olup olmadığı. Akreditif telgraf ile açılmışsa, şifrenin (tevsik rakamının) doğru olup olmadığı,
- Belgelerin eksik ve akreditif şartlarına uygun tarzda hazırlanmış olup olmadığı.

Bankalar, vesikaların şeklinden, kıfayetinden, sihhatinden, ait bulunduğu malların nev'inden, miktarından, halinden, kıymetinden, vesikalarda yazılı hususî veya umumî şartlardan, nakleden gemi şirketlerinin, malları sigorta eden sigorta şirketlerinin malî vaziyetlerinden mes'ul değildirler(1). Bu bakımdan banka, belgelerin tetkiki neticesinde malların usulüne uygun olmadığını görürse akreditif

(1) ASAFKAN, a. g. k., s. 145

tutarını lehtara ödemişbilir, veya çekilen poliçeyi kabul etmiş olabilir.

Bu hususların tetkikinden sonra, muhabir banka, âmir banka -nın kendi nezdindeki alacaklı cari hesabına veya âmir bankanın lehine açmış olduğu kurye kredisine istinaden lehtara ödemede bulunur.

Kuvertür gelmemiş veya âmir banka lehine kurye kredisi açılmamış ise, lehtara gerekli ödemede bulunulmadan önce kuvertürün gönderilmesi âmir bankadan istenir.

2. Belgelerin müşteriye teslimi ve akreditif bakiyesinin tahsili

Muhabir banka lehtara ödemede bulunduktan sonra, ihracâtçı -dan aldığı belgeleri âmir bankaya gönderir. Âmir banka da, akreditif âmirine belgeleri çekmesi hususunda ihbarda bulunur.

Müşterinin müracaatı üzerine, eğer belgeler akreditif partlarına uygunsa bir makbuz mukabilinde kendisine teslim edilir. Bundan sonra müşteri, malı gümrükten çeker ve gümrükçe tasdik edilen fatu -raları bankaya ibraz etmek suretiyle taahhütnamenin kapatılmasını temin eder(1).

İthalâtçı (akreditif âmiri), belgeleri belirli bir zaman süresi içerisinde çekmezse banka rehin hakkından faydalanma yoluna gider. Bu da iki şekilde olabilir; ya mallar âmir banka tarafından gümrükten bizzat çekilerek satışa arz edilir veya satışın gümrükçe yapılması beklenir. Hangi şekil olursa olsun satıştan elde edilen tutar, akreditif âmirinin akreditiften doğan borcuna mahsup edilir. Satış tutarı bu borcu karşılayamadığında, fark akreditif âmiri olan ithalâtçıdan talep edilir. Bunun aksi olarak satıştan artan kısım olursa, kendisine iade edilir.

Kısmi sevkiyat bahis konusu olduğunda, lehtarın her partiye ait belgeleri muhabir bankaya ibraz etmesi halinde, poliçe ve buna bağlı belgeler akreditif şartlarına uyuyorsa muhabir banka akreditif hesabından lehtara gerekli ödemeni yapar. Alınan belgeler, âmir bankaya gönderilir ve âmir banka, müşteriye (ithalâtçıya) belgeleri eiro ederek o parti için gerekli bedeli tahsil eder. Bu işlemler her parti için mevzu bahis olacaktır.

Malların ilgili belgelerden önce gelmesi halinde ithalâtçı, malları hemen teslim almak isteyebilir. Bu durumda akreditif âmirinin, âmir bankaya borcunun tamamını ödemesi ve bankadan nakliyeciye hitaben düzenlenmiş bir teminat mektubu alması gerekir.

Âmir banka, akreditif bedelinden başka akreditif âmirinden faiz-komisyon, muhabir komisyonu, muamele vergisi gibi muhtelif masrafları da tahsil eder.

C- Akreditifin iptali

Muhabir bankalar nezdinde loje edilmiş akreditiflerin, vadeleri içinde kullanılmış olması veya vadelerinin uzatılmış olması gerekir. Aksi takdirde, muhabir banka tarafından iptal edilir.

Akreditif iptal edilmişse, bunun âmir bankaya bildirilmesi ve kuvertür tesis edildiği takdirde de geri çevrilmesi gerekir. İptal, akreditifin türüne göre bazı farklar arzeder. Meselâ, rücu edilemeyen akreditifin muhabir banka tarafından vade hitamından evvel ve lehtarın muvafakati olmadıkça iptali mümkün değilken, rücu edilebilen akreditif nevi, âmir banka tarafından lehtara bildirilmeden her an için iptal edilebilir.

Bilindiği üzere rücu edilebilen akreditifler, iptaline dair bir ihbar yapılmadığı sürece hüküm ifade eder; Akreditifin iptal edildiği bildirilmeden önce muhabir bankaca yapılacak kabul veya öde-

meler muteber sayılır.

Akreditif rücu edilemeyecek şekilde açılmışsa, bunun vadesi içinde akreditif âmirinin isteği üzerine iptal edilebilmesi tarafların ve bilhassa lehtarın muvafakatini gerektirir. Çünkü, vadesi dahilinde akreditif lehtar tarafından istenildiği an kullanılabilir.

D- Akreditifin vade bakımından uzatılması

Akreditifte bildirilen vade, malların sevkedilip, buna ait belgelerin muhabir bankaya ibraz edileceği nihai müddeti ifade eder. Bundan başka, malların en geç sevkedilebileceği tarih de belirtilebilir. Bu durumda, akreditif vadesi yükleme vadesinden sonraki bir tarihi ihtiva etmesi gerekir. Ancak, belgelerin akreditifin açılmasından itibaren münasip bir müddet sarfında ibrazı lâzımdır. Aksi takdirde, ödemede veya kabulde bulunacak bankalar, beynelmilel akreditif kaidelerine göre, makul sayılabilecek bir gecikme ile ibraz edildiğine kanaat olmaları belgeleri reddetmek hakkına haizdirler.

Milletlerarası yeknesak kaide ve teamüllerin 39 ncu maddesine göre; "Aksi sarahaten beyan edilmiş olmadıkça, şart edilen en geç yükleme tarihinin uzatılması halinde, akreditif vadesi de aynı müddet için uzatılmış olur.

Bir akreditifte en geç yükleme tarihi şart edilmiş ise, aksi sarahaten beyan edilmiş olmadıkça, akreditif vadesinin uzatılması halinde yükleme için müsaade olunan müddet uzatılmış olmaz."

III. KABUL KREDİSİ

A- Tarif ve mahiyeti

İthalâtçı ile ihracatçı arasında yapılacak bir anlaşma ile, ithal edilecek mal bedelinin ödenmesi işi, malın gönderilmesinden muayyen bir müddet sonraya bırakılabilir. Bu maksatla kabul kredi - sine baş vurulur.

Kabul kredisi, ithalâtçı tarafından keşide edilecek vadeli bir poliçenin kabulünden itibaren açılan vadeli akreditif nevidir. Daha geniş olarak tarif edilmek istenirse, "kabul kredisi, satın aldığı mal bedelinin ithalâtçı tarafından malın teslimü sırasında değil, muayyen bir vade dahilinde ödeneceğini satıcıya temin etmek üzere açılan ve lehtarın ibras eyleyeceği vadeli bir poliçenin banka- ca kabulü suretiyle realize edilecek olan bir nevi akreditiftir"(1).

Sonuç itibariyle, malı satan ihracatçı, poliçenin bir banka tarafından kabul edilmiş bulunmasıyla, alacağını teminat altına almış ve istediği takdirde bu poliçeyi iskonto ettirerek tutarını da tahsil etmiş, alıcı olan ithalâtçı ise, poliçenin banka tarafından kendisi adına kabul edilmesi ile hem ihracatçıya karşı taahhüdünü yerine getirmiş ve hem de kendisi bakımından, poliçenin süresi kadar bir vade kazanmış olur(2).

Lehtar tarafından üzerine çekilecek poliçenin bankaca kabul edilebilmesi için, ithalâtçının kendi mesleketindeki bir bankaya mü-

(1) UNAY, s. g. k., s. 322

(2) ATAŞ, s. g. k., s. 249

racaat ederek, ihracatçı lehine muayyen bir miktar ve vade ile kabul kredisi açtırması gerekir. Burada vadenin tespiti meselesi, doğru - dan doğruya alıcı ile ecnebi memleketteki satıcı arasında halli ge - reken bir husus olmakla beraber, bu kabil akreditifler tahtında ibraz edilecek poliğelerin vadeleri ekseriyetle müteallik memleketlerin Merkez Bankasınınca tahdid edilir(1).

Lehine kabul kredisi açılan kredi lehtarı ihracatçının, malı kredi şartları dahilinde yükledikten sonra banka üzerine keşide ede - ceği poliğe sayısı, taraflarca kararlaştırılır; Lehtar, kabul kredi - sini bir poliğe çekmek suretiyle kullanabileceği gibi, mutabakata göre kredi limiti dahilinde birden fazla poliğe çekmek suretiyle de kullanabilir.

Kredi lehtarı ihracatçı tarafından çekilecek poliğelerin ka - bulü, ithalâtçının bankasınınca yapılabileceği gibi, eğer bu bankanın ihracatçının memleketindeki şube veya muhabirine bu hususta bir ta - limat verilmişse, kabulün muhabir bankaca da yapılması mümkündür.

Poliğenin kabulünden itibaren açılmaş olan akreditif, lehtar için rücu edilebilen veya edilemeyen akreditif nevi olarak, bir öde - me taahhüdü hüviyetini kazanır(2).

Bahis konusu olan malların satış bedeli üzerinden tanzim edi - len ve ithalâtçının bankasının veya muhabir bankanın kabul gerhine taşıyan poliğeler, ihracatçı tarafından vadeleri geldiğinde tahsil edilmesi akla en uygun gelecek bir durumdur. Fakat ihracatçı, mal bedelini hemen tahsil etmek istediğinde, bu poliğeleri iskonto etti - rebilir.

"İthalâtçı tarafından ihracatçı lehine açtırılan ithalâtı temine mâruf kabul kredilerinde poliğeye kabul iznası vaxden banka - nın ihracatçıya rücu hakkı yoktur. Banka poliğe bedelini ancak it -

(1) TUNAY, s. g. k., s. 27

(2) TUNAY, s. g. k., s. 27

thalâtçıdan tahsil edebilecektir"(1).

Bir akreditif nevi sayılabilen kabul kredisinde banka, belirli bir vadede ödenecek olan borou ithalâtçı namına kabul etmiş olmaktadır. Kabul kredilerinde bankalar müşterilerine para ikraz etmedikleri gibi faiz de almazlar(2), sadece komisyon alırlar.

Banka, bu krediye dayanarak ihracatçının keşide ettiği vadeli poliçeyi kabul etmekle, ihracatçının alacağını teminat altına alması, ithalâtçıya da muayyen bir vade ile vesikaların devri suretiyle malın mülkiyetini kazandırması olmaktadır. Sözü edilen banka bu suretle, müşterisi senet bedelini vadede ödesin veya ödemesin, kendisini bir ödeme taahhüdü altına sokan bir kabul muamelesine girişmiş oluyor(3). Kaldı ki ithalâtçı, banka tarafından kabul edilmiş olan poliçelerin karşılığını, bunların vadelerinden önce bankaya yatırması gerekir. Bu hususta kabul kredisini açan banka ithalâtçıdan teminat isteyebilir.

İthalâtçının poliçelerin vadesinden önce gerekli tutar kadar bankaya para yatırması gerekirse de, bu, ithalâtçının mal bedelini poliçenin vadesine kadar bankaya yatırmasına lüzum olmadığı anlamına gelir. Hatta, bu hususta bir borçlu cari hesap açtirmasına dahi ihtiyac yoktur. Çünkü, kabul kredisini açan ithalâtçının bankasının muhabiri nezdinde hemen kuvertür tesis etmesine lüzum olmayacaktır.

Ayrıca, döviz sınırlaması olan memleketlerde açılacak kabul kredilerinin döviz transferi de taahhüt olunmaz; garanti mal bedelinin Türk parası tutarını Merkez Bankasına yatırılması hakkında sadece taahhüdü ifade edecek şekilde verilir(4). Bankalar, kabul edecekleri poliçelerin tutarlarını millî para cinsinden ve poliçelerin vade-

(1) UNAY, a. g. k., s. 323

(2) KUTUÇAK, İktisat....., s. 451

(3) TUNAY, a. g. k., s. 28

(4) ATAŞ, a. g. k., s. 249

lerinde Merkez Bankasına yatırırlar.

E7-Kabul kredisi işlemlerinin cereyan şekli

1. Kabul kredisinin açılması

a- Müşterinin müracaatı

İthalâtçı ile ihracatçı arasında yapılan mukavelede, ihracatçının vadeli bir poliçeyi bir banka üzerine keşide edeceği, bu poliçenin banka tarafından kabulü temin edilmek şartıyla vadeli satış yapıldığı hususu belirtilir. Bu hükme istinaden, ithalâtçı mal ithali için lüzumlu belgeleri ile kendi mesleketindeki bir bankaya müracaat ederek, ihracatçının mal bedeli üzerinden keşide edeceği poliçeleri kabul etmesini ister.

b- Bankaca gerekli tetkikin yapılması ve marj tahsili

Banka, satış mukavelesini ve ithalâtçının kredi durumunu inceler. Bu tetkik ve incelemeleri neticesinde kabul kredisini açmayı kabul ederse, şu hususları gözönünde bulundurarak suretiyle ithalâtçıdan bir marj tahsil eder:

- (a) Banka tarafından kabul edilen poliçenin, belgelerin ithalâtçıya verilmesi sırasında mı, yoksa vade sonunda mı tahsil edileceği,
- (b) İthalâtçı müşteriden teminat alınıp alınmayacağı,
- (c) Müşterinin malî durumunda bir değişiklik olduğunda, bunun bankayı bir risk altına sokup sokmayacağı.

c- Müşterinin ibraz edeceği vesikalar

Banka, ithalâtçı müşterisi ile bu şartları kararlaştırıp tayin edilen marjı tahsil ettikten sonra, müşteriden talepname ve mukavelename alır. Bu mukavelenamenin bilhassa ihracatçı tarafından keşide edilecek poliçe bedelinin vadesinde mi, belgelerin müşteriye tesliminde mi ödeneceği ve poliçelerin bedeli ödendikçe serbest kalan kredi limiti için keşide edilecek poliçelerin de kabulüne imkân verecek, yani rotatif kabul kredisi şeklinde bir işlemi ihtiva edip etmeyeceği hususlarını ihtiva etmesi gerekir. Bundan başka, kabul kredisinin kredi limitinin üzerine çıkmamak şartıyla bir tek poliçe ile mi, yoksa birden fazla poliçe ile mi kullanılacağı hususu da belirtilmelidir.

Kabul kredisi mukavelenamesi ithal edilecek mallar üzerinde bankanın rehin tesisi etmesini sağlayacak şekilde hazırlanmamışsa, banka ithalâtçı müşterisinden ayrıca rehin bordrosu alır.

d- Kabul kredisi mektup veya telgrafının gönderilmesi

İthalâtçının bankası, müşterinin talimatına göre mektup veya telgraf ile muhabir bankaya kabul kredisi açması hususunda emir verir. Amir banka tarafından ihracatçının memleketindeki muhabire verilen talimat ister mektupla veya ister telgrafla yapılmış olsun, mektup veya telgrafa şu hususların ithalâtçının talimatına uygun olarak konulmuş olması şarttır:

- (a) Kabul kredisinin vadesi ve miktarı,
- (b) Kullanılma şartları,
- (c) İhracatçıdan ne gibi belgelerin alınacağı.

İf bir poliçe ile buna ilâttirdiği belgeleri muhabir bankaya vermesi gerekir. Belgelerin kredi şartlarına ve usulüne uygun olması, aynı zamanda kredi müddeti içinde bankaya ibraz edilmesi gerekir. Aynı şekilde, poliçenin de kredi şartlarına uyması lâzımdır. Aksi takdirde, lehtar tarafından üzerine keşide edilecek poliçe banka tarafından kabul edilemez.

Lehtar (ihracatçı) poliçeyi, kabul hangi banka tarafından yapılacaksa o bankanın üzerine keşide eder. Bu banka krediyi açan ithalâtçının bankası olabileceği gibi, muhabir banka da olabilir.

b- Poliçenin kabulü ve belgelerin âmir bankaya gönderilmesi

Kabul hangi banka tarafından yapılacak olursa olsun, belgeler muhabir bankaya tetkik edilir. Bu tetkik yapılırken bilhassa şu hususlara dikkat edilmesi gerekir:

- (a) Malların gönderme müddeti içinde yüklenip yüklenmediği,
- (b) Kabul kredisinin vade bakımından geçip geçmediği,
- (c) Kredi mektupla açılmışsa, imzaların sirkülere uygun olup olmadığı; telgrafla açılmışsa, şifrenin (teveik rakamının) doğru olup olmadığı,
- (d) Poliçe bedelinin, kabul kredisinin limitini aşıp aşmadığı,
- (e) Poliçenin, kredi şartlarına ve usulüne uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı,
- (f) Belgelerin kredi şartlarına uygun olup olmadığı,
- (g) Belgelerin eksik olup olmadığı,
- (h) Kendisine gönderilen talimata göre kabulün kendisi tarafından yapılıp yapılmıyacağı.

Bütün bu tetkiklerden sonra, eğer kabul kendisi tarafından yapılacaksa, üzerine keşide edilen poliçeyi kabul ederek lehtara iade

b- Akreditif kuvertürünün transferi Merkez Bankasına
yapılıp dekontu geldiğinde

Lüzumlu dövizin temini gayesiyle Merkez Bankasına müracaat
eden âmir banka, nezdinde akreditif açılacak olan muhabir bankaya
gerekli dövizin (kuvertürün) transfer edildiği ihbarını Merkez Banka-
sından aldığı anda, döviz satış bordrosu tanzim eder ve bir mahsup fi-
şi ile şu kaydı yapar:

- Anlaşma dövizini ise(1):

Akreditif bedelinin satış kurundan karşılığı olarak

MUHTELİF ALACAKLILAR Hesabı

Akreditif depozitoları

T.C.MERKEZ BANKASI Hesabı

Vadesiz mevduat

- Serbest döviz ise:

Akreditif bedelinin satış kurundan karşılığı olarak

MUHTELİF ALACAKLILAR Hesabı

Akreditif depozitoları

(1) Türkiye ile ihracat ve ithalâtı yapan memleketler, Büyük Ticaret
Rejimi hakkındaki 6/3279 sayılı karardan göre ikiye ayrılır:

1) Türkiye ile arasında iki veya çok taraflı ticaret ve ödeme an-

KAMBİYO ALIM VE SATIM Hesabı

Bu kayıttan sonra, akreditif bedeli döviz olarak şu maddes ile muhasebeleştirilir:

KAMBİYO VAZİYETİ Hesabı

(Döviz)

HARİÇTEKİ BANKALAR Hesabı

Muhabir banka ismi

(Döviz)

c- Akreditif komisyon ve masraflarının alâkalı hesaba nakli

Âmir banka, akreditif karşılığından ayrı olarak tahsil etmiş olduğu komisyon, muhabir masrafları, banka ve sigorta muameleleri vergisini mahsup kaydına yer vermek suretiyle muhasebeleştirir:

İlaçması veyahut yalnız ödeme anlaşması olan memleketler.

- 2) Türkiye ile arasında iki veya çok taraflı anlaşma yapılmış memleketler.

İki taraflı anlaşmalarla ödemenin mahsup yoluyla yapılacağı veya ödemede muayyen bir memleket parasının esas olacağı kâ - rara bağlanılmış ise, ödemeler bu usule dayanılarak yapılır.

- Anlaşma dövizli ise:

Türk lirası mahsubu,

MUHTELİP ALACAKLILAR Hesabı

Akreditif depozitoları

GELİRLER Hesabı

Akreditif komisyonları

Muhabere masrafları karşılığı

GİDERLER Hesabı

Pul

MUVAKKAT ALACAKLILAR Hesabı

Pul

Odenecek sigorta muamelele-
ri vergisi

Madde de görüldüğü gibi, muhabir bankaya yazılacak akreditif mektubunun (akreditif açma emri) âmir banka nezdinde kalacak kopyasına yapıştırılacak olan pulun bedeli "Muvakkat alacaklılar Hesabı" na alacak kaydedilmiştir.

- Serbest dövizli ise:

Türk lirasından mahsup maddesi şu şekilde yapılacaktır:

MUHTEBLİF ALACAKLILAR Hesabı

Akreditif deponitoları

GELİRLER Hesabı

Akreditif komisyonları

Muhabere mabrafları kargılığı

GİDERLER Hesabı

Pul

MUVAKKAT ALACAKLILAR Hesabı

Ödenecek muameleler vergisi

Satış muamele vergisi

Pul

d- Akreditifin açılması için muhabire emir verilmesi

Bu husus, akreditif bedeli döviz olarak nazım hesaplarda tahakkuk ettirilir:

NAZİM HESAPLAR

Tarafımızdan açtırılan akreditifler,

Amir

NAZİM HESAPLAR

Tarafımızdan açtırılan akreditifler

Lehtar

e- Muhabir bankanın, kuvertürü âmir bankanın hesabına
alacak kaydetmesi

Bu, akreditif bedeli döviz olarak muhasebeye aksettirilir:

HARİÇTEKİ BANKALAR Hesabı

Akreditif hesabı

KAMBİYO MUVAKKAT ALACAKLILAR H.

Akreditif Hesabı

2. Açılan akreditife istinaden muhabirden gelen vesikaların
girişinin yapılması

a- Vesikaların gelmesi üzerine akreditifin mahsup
edilmesi

Vesak bedeli döviz olarak kayda geçirilir:

HAZİN HESAPLAR

Tarafımızdan açtırılan akreditif-
ler

Lehtar

HAZİN HESAPLAR

Tarafımızdan açtırılan akredi-
tifler

Âmir

b- Mühabirden gelen vesikaların cüzdana alınması

Bu vesikalar, kıymetli evrak mahiyetinde olduğundan hususi bir portföyde muhafaza edilir. Vesaik bedeli döviz olarak şu madde düşüldü:

NAZIM HESAPLAR

Akreditif vesikaları cüzdana

NAZIM HESAPLAR

Akreditif vesikalarından alacaklılar

Akreditif bedeli döviz olarak mühabir banka tarafından bankanın alacağına kaydedilmiş olan kuvertür maddesi kapatılır:

KARŞIYI MUVAZAKAT ALACAKLILAR Hesabı

Akreditif hesabı

HARİÇTEKİ BANKALAR Hesabı

Akreditif hesabı

3. Müşteri tarafından vesikaların bankadan çekilmesi ve
akreditif hesabının tasfiyesi

a- Akreditif emiri olan müşteriden tahsilât yapılması

Akreditif hesabının borç bakiyesi, faiz, muamele vergisi, pul

ve diğer masraflar banka tarafından müşteriden tahsil edildiğinde şu kayıt yapılır:

KASA Hesabı

veya . Akreditifin tahakkukunun iptal edilmesi halinde, müşteri

MÜSTERİHİN Hesabı

GELİRLER Hesabı

fais

GİDERLER Hesabı

Pul ve diğer masraflar

MUVAKKAT ALACAKLILAR Hesabı

Ödenecek muamele vergisi

b- Vesikaların akreditif âmirine (ithalâtçıya) teslim edilmesi

Vesaik bedeli döviz olarak

NAZİM HESAPLAR

Akreditif vesikalarından alacaklılar

NAZİM HESAPLAR

Akreditif vesikaları cüdanı

HARİÇTEKİ BANKALAR Hesabı

Muhabir banka ismi

(Döviz)

KAMBIYO VAZİYETİ Hesabı

(Döviz)

Bundan sonra, gerek anlaşılan ve gerekse serbest döviz için şu kayıtlar yapılır:

KAMBIYO MUVAKKAT ALACAKLILAR Hesabı

Akreditif hesabı

HARİÇTEKİ BANKALAR Hesabı

Akreditif hesabı

MUHTELİF ALACAKLILAR Hesabı

Akreditif depozitoları

GELİRLER Hesabı

Faiz

GİDERLER Hesabı

Ful ve diğer masraflar

MUVAKKAT ALACAKLILAR Hesabı

Ödenecek muamele vergisi

Hesabın bakiyesi müşteriye ödendiğinde şu madde yapılır:

MÜHTELİP ALACAKLILAR Hesabı

MÜHTELİP ALACAKLILAR Hesabı

Akreditif depositoları

KASA Hesabı

veya

MÜŞTERİNİN Hesabı

NAZİM HESAPLAR

Tarafımızdan açtırılan akreditifler

Lehtar

NAZİM HESAPLAR

Tarafımızdan açtırılan akreditifler

Amir

5. Akreditifin vade bakımından uzatılması veya şartlarının tadili

Akreditifin vade bakımından uzatılması veya şartlarının tadili ile ilgili komisyon ve masrafların müşteriden alınması mümkün ise de, muhabir vasıtasıyla lehtardan talep edilmesi de imkân dahilindedir.

- Komisyon ve masrafların akreditif Amiri ithalâtçıdan alınması:

Talebin yapılmasından sonra, komisyon ve masrafların Merkez Bankasınca tahsil edildiğine dair şair bankaya dekont gelmesi üzerine şu muhasebe kaydına yer verilir:

KAMBİYO VAZİYETİ Hesabı
(DÜviz)

HABİÇTEKİ BANKALAR Hesabı
Muhabir banka ismi
(DÖviz)

Bundan sonra da, komisyon ve masraflar alâkalı hesaplara nakledilir:

T.C.MERKEZ BANKASI Hesabı
Vadesiz mevduat

GELİRLER Hesabı
Komisyon
GİDERLER Hesabı
Pul
MUVAKKAT ALACAKLILAR Hesabı
Öd. banka ve sig. muamele. ver.

B- Akreditif işlemlerinin ihracatçının bankasında muhasebeleştirilmesi

1. Âmir bankadan akreditif mektubunun gelmesi

Âmir banka tarafından açılan akreditife istinaden mektubun gelmesi üzerine; Bu, döviz tutarı üzerinden aşağıdaki muhasebe kaydı yapılmak suretiyle muhasebeleştirilir ve akreditif lehtara ihbar edilir:

NAZİM HESAPLAR

Nezdimizde açtırılan akreditifler

(Âmir banka)

NAZİM HESAPLAR

Nezdimizde açtırılan akreditifler

(Lehtar)

2. Masrafların tahsili

Mektuba yapıştırılacak damga pulu ile banka ve sigorta muameleleri vergisi için ihracatçı müşteriiden tahsilât yapıldığı zaman şu muhasebe kaydına yer verilir:

KASA Hesabı

veya

İHRACATÇININ Hesabı

MUVAKKAT ALACAKLILAR Hesabı
İhracatçısının Hesabı

CELİRLER Hesabı
Akreditif muamelelerinden alı-
nan komisyonlar
GİDERLER Hesabı
Posta - Telgraf
Ful
MUVAKKAT ALACAKLILAR Hesabı
Cd. ban. ve sig. muamele. ver.

Eğer, ihracatçıya evvelce bir avans verilmişse, bu düğüldük-
ten sonra kalanın kendisine ödeneceği tabiidir.

İhracat serbest döviz ile yapıldığı takdirde, T.C.Merkez Ban-
kası yerine "kambyo alım ve satım hesabı" borçlandırılır ve ayrıca
âmir banka nezdinde bankanın alacağına geçen döviz sabit kur üzerin-
den şu şekilde kayda alınır:

HARİÇTEKİ BANKALAR Hesabı
Muhabir banka ismi
(Döviz)

KAMBYO VAZİYETİ Hesabı
(Döviz)

BİBLİYOGRAFYA

AKBOĞA, RİZA	: Ticaret Matematiği, Eskişehir 1962
ANAN, SADUN	: İstihdam, Para ve İktisadi Politika, Ankara 1963
ASAFKAR, KURBAN	: İhtisas Muhasebeleri (Metodik Muhasebe Ansiklopedisi), Kambiyo Muhasebeleri-Kambiyo ve Arbitraj, Ankara 1959
ATAÇ, MUSTAFA	: Bankacının Alfabetesi, Ankara 1959
ATAÇ, NURİT	: Banka İşletmeciliği ve Tatbikatı, İstanbul 1966
CHANDLER, LESTER V.	: The Economics of Money and Banking (Third Edition) New York 1959
ECOBELL, CAMPBELL R.	: Economics: Principles, Problems and Policies (Second Edition) New York 1963
ÇELİKCAN, GURBAN	: Bankacılar İçin Dağıtıcı Ticaret ve Kambiyo Bilgisi, Ankara 1964
DAVEN, CARL A.-
WILSHIRE, MURIEL T.	: Principles of Finance, Cincinnati Ohio 1958
DAY, A. C. L.	: Outline of Monetary Economics, Oxford 1960
DİREL, MUBİN	: Banka- Banka Muhasebeleri - Banka Muhasebesi, Ankara 1964
ELLISWORTH, P. T.	: The International Economy, New York 1961
ERGİN, FERİDUN	: İktisat, İstanbul 1964
ERLAÇIN, ÇÜKÜR F.	: Banka İşletmeciliği ve Banka Politikası, Bornova İzmir 1967
ETİ, AYTEM H.	: Banka ve Banka Muhasebatı, İstanbul 1957
GITLOS, ABRAHAM L.	: Economics, New York 1962
HEROLD, HERMANN	: Das Kreditgeschäft der Banken, Hamburg 1959
HINDEB, GROVER C. -
KRAMER, ROLAND L.	: Foreign Trade Principles and Practices, New York 1942

- KINDLERBLOOM, CHARLES P. : International Economics, Homewood Illinois 1953
- KRAMER, ROLAND L. -
d'ARLIN, MARCELO Y.-
ROOF, FRANKLIN B. : International Trade (Theory, Policy, Practice) Cincinnati Ohio 1959
- KUYUÇAK, HAZİN ATIF : İktisat Dersleri (İkinci Tsbı) İstanbul 1960
- KUYUÇAK, HAZİN ATIF : Para ve Banka (Cilt 2, Bankacılık ikinci baskı) İstanbul 1948
- LIPPERT, HILDEG : Nationaler und internationaler Zahlungsverkehr, Wiesbaden 1960
- ÖĞÜZ, ORHAN : İktisat Teorisi Dersleri, İstanbul 1964
- ÖNER, VEDAT : Banka Kurumlarının Hukukî Mahiyetleri-İktisadî Fonksiyonları ve İşletme Hususiyetleri, Ankara 1959
- ÖRS, FARRİ : Milletlerarası İktisat Politikası, Ankara 1962
- PFAIZER, HANS THEODOR : Bank und Sparkassenbuchhaltung in der Praxis, Wiesbaden 1959
- RECAL, SEHRİST : Banka, İstanbul 1934
- SAMUELSON, PAUL A. : İktisat (Çev. Doç. Y. Demirgil) Ankara 1965
- SWEISER, C. R. -
SHAPIRO, ELI -
SOLOMON, REBA : Money and Banking (4th Edition) New York 1958
- THOMAS, ROLLIN C. : Our Modern Banking and Monetary System (Third Edition) Eaglewood Cliffs 1959
- TOLUN, OSMAN : Banka ve Borca Hukuku, Ankara 1959
- TUNAY, TÜRHAN
TUĞCAY, KEMAL : Dış Ticaret Bankacılığı, İstanbul 1954
: Muhasebe Prensipleri ve Tatbikatı, (İkinci Baskı) İstanbul 1965
- ULUTAN, BÜRHAN : Bankacılığın Tekâmülü, Ankara 1957
- URAY, VEDİ : Bankalarca İç ve Dış Ticaretin Finansı Edilmesi Usulleri, Ankara 1959

WALTON, L. E.	: Foreign Trade and Foreign Exchange, London 1959
YÜCESOY, Cevat	: Banka ve Endüstri Muhasebesi, İstanbul 1959
YÜCESOY, Cevat	: Muhasebe Dersleri, İstanbul 1964
ZAHN, JOHANNES	: Banktechnik des Aussechhandels, Wiesbaden 1962
ZARAKOLU, AVNİ	: İktisat, Cilt II, Ankara 1963